

Riikka Joensuu, Laura Jokisaari

**AVIO-OIKEUDEN RAJOITTAMINEN OULUN SEUDULLA VUOSINA 2005 JA
2015**

**AVIO-OIKEUDEN RAJOITTAMINEN OULUN SEUDULLA VUOSINA 2005 JA
2015**

Riikka Joensuu, Laura Jokisaari
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Liiketalous
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Liiketalouden koulutusohjelma, oikeuden ja hallinnon suuntautumisvaihtoehto

Tekijät: Riikka Joensuu, Laura Jokisaari

Opinnäytetyön nimi: Avio-oikeuden rajoittaminen Oulun seudulla vuosina 2005 ja 2015

Työn ohjaaja: Pentti Seppänen

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 49 + 5

Työmme tavoitteena oli selvittää millä tavoilla avio-oikeutta voi rajoittaa ja tutkia mikä oli yleisin avioehtotyyppi Oulun seudulla vuosina 2005 ja 2015. Selvitimme myös oliko avioehdon rekisteröijän iällä vaikutusta avioehtosopimuksen tyyppiin. Valitsimme tutkimuskohteeksemme kaksi vuotta, jotta saamme vertailevaa näkökulmaa opinnäytetyöhömmme.

Opinnäytetyömme Avio-oikeuden rajoittaminen Oulun seudulla vuosina 2005 ja 2015 syntyi omasta mielenkiinnostamme perhe- ja perintöoikeutta sekä sopimusoikeutta kohtaan.

Opinnäytetyömme on tilastollinen tutkimus, joka on suoritettu tutkimalla Oulun maistraattiin rekisteröidyt avioehdot tutkimusvuosilta 2005 ja 2015. Tutkimustulosten analysointiin käytimme apuna tilasto-ohjelmia.

Työmme pohjautuu melko pitkälti lainsäädäntöön ja erityisesti avioliittolakiin. Muina keskeisinä lähteinä työssämme ovat olleet Urpo Kankaan ja Aulis Aarnion Perhevarallisuus-oikeus (2010), Kankaan Perhe- ja perintöoikeuden alkeet (2012) sekä korkeimman oikeuden ennakkopäätökset.

Yleisin avioehtosopimustyyppi Oulun seudulla vuosina 2005 ja 2015 oli kokonaan poissulkeva avioehtosopimus. Kokonaan poissulkeva avioehtotyyppi oli suosituin kaikissa ikäluokissa, lukuun ottamatta yli 70-vuotiaita. Vanhimmassa ikäluokassa kaikkia sopimustyppejä oli solmittu tasapuolisesti. Vertailuvuosien välillä ei ole havaittavissa suuria muutoksia.

Opinnäytetyössämme teoriaosuudesta selviää myös mitä avio-oikeus tarkoittaa ja mitä oikeusvaikutuksia avioliitolla on. Toivomme, että opinnäytetyömme toimii lisäksi oppaana niille avioliittoon aikoville, jotka pohtivat avioehtosopimuksen laatimista.

Asiasanat: avioehtosopimus, avioero, avioliitto, ositus

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Business Economics, Option of Law and Administration

Author(s): Riikka Joensuu, Laura Jokisaari

Title of thesis: Restricting the marital to property in the Oulu area in 2005 and 2015.

Supervisor: Pentti Seppänen

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016 Number of pages: 49 + 5

The aim of our thesis was to study the prenuptial agreements and find out the different ways of limiting spouse's marital right to property. We examined the prenuptial agreements that have been registered to the local register office in Oulu in 2005 and 2015 and find out what was the most common type of prenuptial agreement those years. We chose two years because we wanted a comparative point of view to the research.

The research was conducted by examining registered prenuptial agreements in the local register office in Oulu. The research part of the thesis was conducted using statistical methods. We used statistical programmes to analyse the data we gathered.

The thesis is mainly based on the Finnish legislation, especially on the Marriage Act. Other commonly used sources are books: Aulis Aarnio and Urpo Kangas Perhevarallisuus(2010), Urpo Kangas's Perhe- ja perintöoikeuden alkeet (2012) and the preliminary rulings of the Supreme Court.

The most common type of prenuptial agreements in Oulu in 2005 and 2015 was an agreement that excludes from the marital right any property owned or later acquired by a spouse. This type was the most popular in every age group except in the group over 70 years old. In the eldest age group every prenuptial agreement types had been registered equally. The research also shows that the agreements were most commonly made by couples in the age group 30-49. When comparing the two years there were no significant changes to be seen.

The theory covers the basic terminology of the Marriage Act and explains what marital right to property means and what legal consequences marriage has. We hope that our thesis will serve as a guide to those who are considering drawing up a prenuptial agreement.

Keywords: division of the property of the spouses, divorce, marriage, prenuptial agreement

LYHENTEET

AL	Avoliittolaki 13.6.1929/234
HO	Hovioikeus
KKO	Korkein oikeus
PK	Perintökaari 5.2.1965/40
RO	Raastuvanoikeus
KO	Käräjäoikeus
VakSopL	Vakuutusopimuslaki 28.6.1994/543

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	8
2	AVIOLIITON ELINKAARI	11
2.1	Avioliitto	11
2.2	Avioliittolain varallisuusjärjestelmä	13
2.3	Avioliiton päättyminen.....	16
2.4	Avio-oikeus.....	18
2.5	Ositus ja erottelu.....	19
2.6	Osituksen sovittelu	21
3	AVIO-OIKEUDEN RAJOITTAMINEN.....	23
3.1	Avioehtosopimus	23
3.2	Testamentti.....	24
3.3	Lahjakirja	24
3.4	Henkilövakuutuksen edunsaajamääräys	25
4	AVIOEHTOSOPIMUS.....	26
4.1	Avioehtosopimuksen laatiminen ja muotovaatimukset	27
4.2	Avioehtosopimuksen pätemättömyys	28
4.3	Sopimuksen purkaminen ja muuttaminen.....	30
5	AVIOEHTOSOPIMUSTEN JAOTTELU	31
5.1	Avio-oikeuden täydellisesti poissulkeva avioehto	31
5.2	Osittainen avioehto.....	32
5.3	Yksipuolinen avioehto.....	33
5.4	Muut avioehtosopimukseen liitettävät ehdot.....	33
6	AVIOEHTOSOPIMUKSET POHJOIS-SUOMEN MAISTRAATIN OULUN YKSIKÖSSÄ VUOSINA 2005 JA 2015.....	35
6.1	Avioehtosopimukset vuonna 2005.....	36
6.2	Avioehtosopimukset vuonna 2015.....	38
6.3	Vertailu vuosien 2005 ja 2015 välillä	41
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	43
8	POHDINTA	45

LÄHTEET.....	48
LIITTEET.....	49

1 JOHDANTO

Suomessa astui voimaan avioliittolaki tammikuun ensimmäisenä päivänä vuonna 1930. Laki syrjäytti vanhan naimakaaren, jossa säädettiin miehen ja naisen välisestä avioliitosta. Avioliittolain suurimmat eroavaisuudet naimakaareen verrattuna olivat, että miehestä ja naisesta tehtiin puolisoina tasavertaiset ja miehen oikeus ja velvollisuus naisen edustajana ja omaisuuden haltijana lakkautettiin. Tasavertaisempi avioliittolaki oli suuri edistysaskel naisten aseman parantamiseksi.

Avioliittolaki on pysynyt pääperiaatteiltaan vuosikymmenten ajan samana, mutta tullessaan voimaan laki sisälsi nykyisestä lainsäädännöstä poikkeavia normeja ja miehen ja naisen perinteiset sukupuoliroolit olivat suuremmissa asemassa nykyiseen avioliittolakiin verrattuna. Nykyään laki pohjautuu entistä enemmän puolisojen väliselle tasa-arvolle eikä toista sukupuolta ole heikennetty, kuten ennen. Uusi avioliittolaki joka astuu voimaan vuoden 2017 alusta, luo avioliitosta entistä tasavertaisemman, kun myös samaa sukupuolta olevat henkilöt saavat solmia keskenään avioliiton.

Yksi avioliittolain keskeisimmistä sisällöistä koskee aviovarallisuusjärjestelmää, joka säätelee puolisojen varallisuussuhteita. Aviovarallisuusjärjestelmä perustuu omaisuuden ja velkojen erillisyyden periaatteelle ja yksi sen keskeisimmistä käsitteistä on avio-oikeus. Avio-oikeudella tarkoitetaan puolisojen oikeutta toistensa omaisuuteen, joka syntyy avioliiton solmimisen seurauksena. Avio-oikeus on yksi työmme keskeisimmistä käsitteistä, sillä tutkimme millaisia mahdollisuuksia avioliittolaki tarjoaa avio-oikeudesta poikkeamiselle ja millä tavoin voidaan rajoittaa puolison avio-oikeutta.

Tutkimuskysymyksiä ovat:

- Mikä on ollut vuosina 2005 ja 2015 suosituin avioehtosopimustyyppi?
- Mikä on ikäryhmien yleisin avioehtosopimustyyppi ja onko ikäryhmien välillä eroja sopimustyypeissä?
- Onko puolisojen välisellä iäkerolla vaikutusta siihen minkä tyyppisiä sopimuksia solmitaan?

Ennakko-oletuksena on, että avioehtosopimuksia on solmittu vuonna 2015 enemmän kuin vuonna 2005. Uskomme myös, että sopimukset ovat entistä tiukempia, sillä avioerot yleistyvät jatkuvasti.

Uskomme puolisoiden suurella ikäerolla olevan vaikutusta sopimuksen sisältöön ja vanhempien avioparien solmivan useammin avio-oikeuden palauttavia sopimuksia kuin nuorempien parien.

Opinnäytetyön aiheena on avio-oikeuden rajoittaminen Oulun seudulla vuosina 2005 ja 2015. Työssä tutkimme avioehtosopimusten yleisintä tyyppiä näinä vuosina. Tutkimuksessa avioehtosopimuksen tyyppillä tarkoitetaan sopimuksen pääasiallista sisältöä. Olemme lajitelleet sopimukset kolmeen kategoriaan sen perusteella, mitä avioliittolaissa säädetään avioehtosopimuksista ja hyväksytyistä malleista. Näitä ovat kokonaan poissulkeva, osittain poissulkeva ja yksipuolinen avioehtosopimus. Näistä kerrotaan enemmän kappaleessa viisi ja muista rajoittamiskeinoista kappaleessa kolme.

Tutkimuksen aineiston muodostavat Pohjois-Suomen maistraatin Oulun yksikössä vuosina 2005 tai 2015 rekisteröidyt avioehtosopimukset. Rekisteröityjen parisuhteiden avioehtosopimukset on jätetty tämän tutkimuksen ulkopuolelle, sillä niiden sisältö on salassa pidettävää ja arkaluontoista.

Avioehtosopimuksista ei ole tehty aiemmin samankaltaista tutkimusta Oulun seudulla. Avioliittojen solmiminen on laskenut tasaisesti viime vuosikymmenten ajan. Samalla avioerojen määrä on noussut. Halusimme selvittää, onko tällä ollut vaikutusta avioehtosopimusten sisältöön, ja ovatko ihmiset solmineet vuonna 2015 tiukempia ja ehdottomampia sopimuksia kuin kymmenen vuotta sitten.

Tutkimuskysymyksissä keskitytään avioehtosopimusten pääsisältöön, eli ovatko sopimukset avio-oikeuden kokonaan, osittain vai yksipuolisesti poissulkevia. Selvitämme myös onko kymmenessä vuodessa tapahtunut muutosta sopimusten päärakenteessa ja onko jokin tyyppi lisääntynyt tai ollut toisena vuonna suosittu. Aineistosta keräsimme myös tietoa avioehdon rekisteröijien iästä sekä tutkimme sitä, onko nähtävissä eroa miesten ja naisten välillä siinä, minkä ikäisinä he solmivat sopimuksen. Lisäksi tutkimme onko suurella ikäerolla vaikutusta siihen, kuinka ehdottoman sopimuksen puolisoit solmivat. Selvitimme myös sitä, solmitaanko tietyissä ikäryhmissä tiettyä sopimustyyppiä muita enemmän. Tähän tutkimukseen ei kuulunut, minkälaista omaisuutta avioehtosopimuksella on rajoitettu.

Tutkimus on suoritettu tilastollisia menetelmiä käyttäen ja tieto on kerätty Pohjois-Suomen maistraatin Oulun yksikössä 14.3.2016 ja 15.4.2016. Aineistona on käytetty yksikköön rekisteröityjä avioehtosopimuksia vuosilta 2005 ja 2015. Aineiston keruussa on käytetty kokonaisotantaa, pois lukien rekisteröityjen parisuhteiden avioehtosopimukset. Sopimuksista on kirjattu ylös sopimuksen tekijöiden

ikä, se mitä tyyppiä kolmesta vaihtoehdosta sopimus edustaa, onko sopimus laadittu kuoleman, avioeron vai molempien varalta sekä onko sopimus avio-oikeuden palauttava tai onko uudella sopimuksella haluttu muuttaa vanhaa avioehtoa. Myös tieto porrastetusta avioehtosopimuksesta kirjattiin ylös.

Työn loppuun olemme koonneet liitteeksi neljä avioehtosopimusmallia eri tilanteisiin. Mallit olemme luoneet alan kirjallisuutta apuna käyttäen. Sopimukset on laadittu yksinkertaisinta ja selkeintä tapaa käyttäen, niin että ne täyttävät kaikki muotovaatimukset eivätkä sisällä tulkinnanvaraisia lauseita. Olemme laatineet yhden kokonaan poissulkevan avioehtosopimuksen, yhden osittain poissulkevan sopimuksen, yhden yksipuolisen sopimuksen sekä yhden avio-oikeuden palauttavan sopimuksen.

Teoriaosuudessa käydään läpi avioliiton perusrakenteita avioliiton solmimisesta avioeroon sekä puolisojen oikeuksia ja velvollisuuksia ja avioliiton oikeusvaikutuksia. Myös avioliiton varallisuusjärjestelmä sekä ositus ja erottelu käydään läpi. Avio-oikeuden rajoittaminen on keskeisessä osassa teoriaosuudessa ja avioehtosopimus, sen muotovaatimukset sekä eri sopimustyytit käydään läpi kappaleissa neljä ja viisi. Teoriaosuudessa on myös muutamia esimerkkitapauksia, jotka selventävät ja tukevat aihepiiriä.

Avioliittolaki on laaja ja aiheesta löytyi paljon kirjallisuutta. Lähteinä on käytetty avioliittolakia, sekä aihepiirin kirjoja, artikkeleita sekä muita julkaisuja. Esimerkkeinä on käytetty korkeimman oikeuden ennakkopäätöksiä, jotka ovat olleet olennaisimpia käsiteltävän aiheen kannalta. Osa käyttämistämme esimerkkitapauksista on suhteellisen vanhoja, sillä uudempia ja aiheeseen sopivia ennakkopäätöksiä ei ole annettu.

2 AVIOLIITON ELINKAARI

Avioliittolain mukaan kaksi henkilöä, jotka ovat sopineet menevänsä avioliittoon keskenään, ovat kihlautuneet. Avioliiton solmiminen perustuu vapaaehtoisuuteen sekä molempien puolisoitten tahtoon solmia avioliitto keskenään. (Avioliittolaki 234/1929 1:1 §.)

Ennen avioliiton solmimista avioliittoon aikovien eli kihlakumppaneiden on selvitettävä onko avioliitolle olemassa este. Kihlakumppaneiden on itse pyydettävä esteiden tutkinnan suorittamista joko maistraatista tai jommankumman kihlatun seurakunnasta. (Aarnio & Kangas 2010, 12.) Avioliiton esteet on määritelty tarkasti avioliittolaissa, jonka mukaan avioliiton esteenä on jo voimassa oleva aikaisempi avioliitto tai rekisteröity parisuhde (AL 2:6 §). Avioliittolaissa määrätään myös, että kukaan ei saa mennä avioon isänsä, äitinsä, näiden vanhempien tai muun suoraan takenevassa polvessa olevan sukulaisensa kanssa eikä lapsensa, lapsenlapsensa tai muun suoraan etenevässä polvessa olevan sukulaisensa kanssa. Myöskään sisarukset ja puolisisarukset eivät saa mennä keskenään avioliittoon. (AL 2:7 §.)

Suomessa lapsiavioliitot eivät ole sallittuja. Tämän vuoksi avioliittolain mukaan avioon ei saa mennä alle 18-vuotias. Alaikäinen, kuitenkin yli 16-vuotias avioliittoon aikova voi hakea erikoislupaa avioliiton solmimiseen alaikäisenä oikeusministeriöstä. Oikeusministeriö kuulee avioon aikovan huoltajaa ennen päätöstä, mikäli hänen olinpaikkansa voidaan selvittää. (AL 2:4 §.) Alaikäiselle voidaan myöntää lupa solmia avioliitto erityisestä syystä. Toisaalta muualla solmittu alaikäisten avioliitto ei ole Suomessa pätemätön, jos avioliitto on pätevä siinä oikeusvaltiossa, jossa se on solmittu ja aviopari muuttaa Suomeen asumaan. (Aarnio & Kangas 2010, 2.)

2.1 Avioliitto

Solmiessaan avioliiton aviopari hyväksyy, että avioliittolaissa määritetään puolisoitten väliset oikeussuhteet sekä avioliiton tuomat velvollisuudet. Merkittävimmät avioliiton tuomat juridiset vaikutukset ovat avio-oikeus sekä elatusvelvollisuus. Avio-oikeus on puolison oikeus toisen puolison omaisuuteen. Avio-oikeus ei näy käytännössä avioliiton aikana, vaan tulee voimaan liiton päättyessä

puolison kuolemaan tai avioeroon. (Aarnio & Kangas 2010, 79–80.) Elatusvelvollisuuden mukaan puolisoiden tulee kykynsä mukaan ottaa osaa perheen yhteiseen talouteen (AL 4:46 §).

Avioliittolain 3:48 § mukaan puoliso voi olla velvollinen elatusapuun myös avioeroon tuomitsemisen jälkeen. Kun tuomitaan avioeroon ja puolison katsotaan tarvitsevan elatusapua, tuomioistuin voi velvoittaa toisen puolison suorittamaan elatusapua sen mukaan kuin hänen kykynsä ja muihin seikkoihin nähden harkitaan kohtuulliseksi. Elatusapu voidaan vahvistaa suoritettavaksi joko toistaiseksi tai siten, että elatusavun suorittaminen lakkaa päätöksessä asetetun määräajan kuluttua. Elatusapu voidaan kuitenkin vahvistaa suoritettavaksi kertakaikkisena, jos elatusvelvollisen varallisuusolot ja muut seikat antavat siihen aihetta. Määräajoin maksettavaksi vahvistetun elatusavun suorittamisvelvollisuus raukeaa, jos elatusapuun oikeutettu menee uuteen avioliittoon.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2010:3 Thaimaan kansalainen JH ja Pertti H olivat solmineet avioliiton 2.12.1994 ja asuneet Suomessa siitä lähtien. Pertti H oli 6.9.2004 pannut vireille avioerohakemuksen. Harkinta-aika oli alkanut 14.9.2004, ja puoliso oli tuomittu avioeroon 1.6.2005. JH vaati Pertti H:ta suorittamaan hänelle elatusapua 500 euroa kuukaudessa toistaiseksi, koska hän oli 10 avioliittovuoden aikana työskennellyt perheen yrityksessä ilman palkkaa tai mahdollisuutta kerryttää omaa omaisuutta, sekä täten auttanut Pertti H:ta kerryttämään omaisuuttaan. JH oli avioeron osituksessa jäänyt vaille omaisuutta sekä heikkoon asemaan johtuen hänen kielitaidottomuudestaan, joka hankaloitti hänen työllistymistään. Pertti H:n katsottiin olleen velvollinen suorittamaan puolisolleen JH elatusapua 1.6.2005 ja 31.5.2008 väliseltä ajalta 300 euroa kuukaudessa eli yhteensä 10 800 euroa. Korkein oikeus katsoi, että kolme vuotta on kohtuullinen aika uudelleen kouluttautua ja opiskella Suomen kieltä ja näin ollen saada taloudellinen tasapaino.

Avioliittolain mukaan avioliitossa olevat puoliso ovat keskenään yhdenvertaiset, heidän tulee osoittaa toisiaan kohtaan keskinäistä luottamusta sekä yhteisesti toimia perheen hyväksi. Kummallakin puolisollla on oikeus itse päättää osallistumisestaan ansiotyöhön sekä yhteiskunnalliseen ja muuhun toimintaan perheen ulkopuolella. (AL 1:2 §.) Elatusvelvollisuus alkaa puolisoiden vihkimisestä. Elatusvelvollisuuden puoliso voi täyttää esimerkiksi käymällä ansiotyössä ja täten tuomalla taloudellisen panostuksensa aviopuolisoilleen hyväksi. Elatusvelvollisuudesta puolisoilla ei voi luopua tai rajoittaa sopimuksella kuten avio-oikeutta, mutta puoliso voi vapautua elatusvelvollisuudesta, jos hänellä ei ole todistetusti elatuskykyä. (Aarnio & Kangas 2010, 49–50.)

2.2 Avioliittolain varallisuusjärjestelmä

1920-luvulla, kun avioliittolakia valmisteltiin, perhettä koskeva lainsäädäntö oli jäänyt kehityksestä jälkeen. Uuden avioliittolain keskeisiä tavoitteita oli puolisojen tasavertaisuuden ja keskinäisen taloudellisen riippumattomuuden toteuttaminen. Oli kehitettävä ratkaisu, joka mahdollistaisi puolisojen taloudellisen riippumattomuuden samalla, kun omaisuuden yhteisyydelle rakentuva järjestelmä säilyisi. Ratkaisuna tähän voidaan nähdä avioliittolain varallisuusjärjestelmä, joka säätelee aviopuolisojen varallisuussuhteita. Tästä järjestelmästä voidaan erottaa neljä pääperiaatetta, joita ovat omaisuuden erillisuus, velkojen erillisuus, avio-oikeus ja sopimusvapaus. Vaikka lakia on uudistettu vuosikymmenten kuluessa, nykyinenkin aviovarallisuusjärjestelmä perustuu edelleen näille neljälle periaatteelle. (Litmila, M. 2002. 430-431.)

Avioliittolain lähtökohtana on, että puolisojen omaisuus ja velat ovat toisistaan erillisiä ja avioliittoon vihkeminen ei aiheuta muutoksia omistussuhteisiin. Tätä kutsutaan omaisuuden erillisyyperiaatteeksi. Omaisuus, joka puolisoilla on avioliiton solmiessaan, kuuluu edelleen hänelle, samoin avioliiton aikana saatu omaisuus. Avioliitto ei siis anna puolisoille oikeutta toisen puolison omaisuuteen, vaan molemmat puoliset säilyttävät täysimittaisen omistajan aseman omaan omaisuuteensa nähden. (Oikeusjärjestys osa 1, 143.) Omistuskysymyksiä ratkottaessa lähtökohtana on nimiperiaate, jonka mukaan omaisuus kuuluu sille, jonka nimiin se on hankittu. Sääntö ei kuitenkaan ole ehdoton ja nimiperiaatteesta voidaan poiketa, mikäli omaisuus on hankittu yhteiseen käyttöön ja sen maksamiseen on käytetty yhteisiä varoja. (Aarnio & Kangas 2010, 108.)

Avioliitto ei vaikuta velkoihin, vaan kumpikin puoliso vastaa ennen avioliittoa ja sen aikana omiin nimiinsä ottamistaan veloista. Velkojen erillisyyperiaatteen mukaan, kumpikin puoliso voi antaa velkasitoumuksen itsenäisesti ja puoliset vastaavat yksin siitä velasta, jonka ovat ottaneet. (Aarnio & Kangas 2010, 134.) Velkojen erillisyyperiaatteesta voidaan kuitenkin poiketa ja velka, joka on otettu perheen elatusta varten (elatusvelka), on puolisojen yhteinen riippumatta siitä, kumpi puolisoista on velan ottanut (AL 5:52.1-2 §). Velasta, jonka puoliset ovat yhdessä ottaneet, vastaavat molemmat puoliset sekä omasta että toisen osuudesta (AL 5:53 §). Näistä veloista puoliset ovat solidaarisesti vastuussa, eli velkoja voi kääntyä kumman tahansa puolison puoleen ja vaatia tältä yksin koko velan maksua riippumatta siitä, kenen nimiin velka on otettu. Puolison velkavastuu rajoittuu elatusvelkaan ja

yhdessä otettuun velkaan eikä se ylety rahalainoihin, vaikka rahat todellisuudessa olisi käytetty perheen elatukseen. (Kolehmainen 2007, 310, 318.)

Solmiessaan avioliiton puolisoille syntyy avio-oikeus toisen puolison omaisuuteen. Tämä ei konkreettisesti näy vielä avioliiton aikana, vaan vasta omaisuuden osituksessa joka suoritetaan avioliiton päättyessä. Vaikka aviovarallisuusjärjestelmän peruseriaatteisiin kuuluu omaisuuden erillisyyden, on enemmän omistavan puolison kuitenkin luovutettava vähemmän omistavalle puolisolle tasinkoa liiton päättyessä, jotta puolisoitten nettovarallisuudet saadaan tasattua samansuuruisiksi. Tasinkoa ei tarvitse kuitenkaan maksaa mikäli lain pääsäännöstä on poikettu jollain lain määrittelemällä sallitulla tavalla (Aarnio & Kangas 2010, 111).

Puolisoilla on avioliitossa keskinäinen sopimusvapaus ja puoliset voivat tehdä sopimuksia keskenään sekä kolmannen osapuolen kanssa ellei avioliittolaissa oikeutta ole rajoitettu (AL 1:33 §). Sopimusvapauden kuuluu vapaus valita sopimuskumppani ja päättää sopimuksen sisällöstä toista puolisoa kuulematta (Aarnio & Kangas 2010, 75). Avioliittolaissa on kuitenkin säädetty tietyistä sopimusvapauden liittyvistä rajoitteista. Puoliso ei saa luovuttaa ilman toisen puolison kirjallista suostumusta kiinteää omaisuutta, joka on tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina paitsi, jos kotia ja siihen liittyvää maa-aluetta ei voida jättää luovutuksen ulkopuolelle alentamatta merkittävästi kiinteän omaisuuden arvoa (AL 2:38.1 §). Puoliso ei myöskään saa ilman toisen puolison suostumusta luovuttaa toiselle osakeyhtiön osakkeita, vuokraoikeutta tai muita oikeuksia, jotka oikeuttavat hallitsemaan huoneistoa, joka on yksinomaan tai pääasiallisesti tarkoitettu käytettäväksi puolisoitten yhteisenä kotina. Myöskään kodin yhteisesti käytettävää irtaimistoa, toisen puolison tarpeellisia työvälineitä taikka tämän tai lasten henkilökohtaista irtainta omaisuutta ei saa luovuttaa ilman toisen puolison suostumusta. (AL 2:39.1 § kohdat 2-5.) Edellä mainituista tilanteista käytetään nimitystä vallinnanrajoitus, eli tilanteita joissa puolison oikeutta määrätä omaisuudesta, riippumatta siitä kenen nimissä omaisuus on, on rajoitettu perheen edun kannalta. Merkittävimmät sopimusvapauden rajoitukset koskevat vallinnanrajoituksen piiriin kuuluvaa omaisuutta. (Oikeusjärjestys osa 1, 144.)

Kihlakumppaneilla ja aviopuolisoilla on myös oikeus määrätä avioliiton varallisuussuhteisiin sovellettavasta laista. Sopimuksella voidaan määrätä sovellettavaksi jonkin toisen valtion kuin Suomen laki, mikäli edellytykset sopimuksen tekemiselle täyttyvät. (AL 4:130.1-2 §.)

Aviovarallisuusjärjestelmän toimivuudesta käydään ajoittain keskustelua sekä puolesta että vastaan. Nykyjärjestelmän uudistamista on pidetty tarpeettomana kolmesta syystä. Järjestelmää on puolusteltu avioehtosopimusten vähäisyydellä, sillä vain noin joka neljäs aviopari laatii avio-oikeutta rajoittavan sopimuksen. Tästä voidaan päätellä, että suurin osa pareista on nykyisen varallisuusjärjestelmän kannalla ja puoltaa omaisuuden puolittamisperustetta, kun he tietoisesti valitsevat lain pääsäännön. Toiseksi järjestelmää pidetään edelleen ajankohtaisena sukupuoliroolien vuoksi, sillä naiset suorittavat edelleenkin suurimman osan kotitöistä ja tämä tekijä on otettava järjestelmää tarkasteltaessa huomioon. Kolmanneksi järjestelmää on puolusteltu vedoten nykyiseen osituksen sovittelun mahdollisuuteen, sillä sovittelusäännöksen tultua voimaan, ei järjestelmän muutostarvetta perustellessa enää voida vedota kohtuuttomiin ositustilanteisiin. Järjestelmän uudistamistarvetta on puolestaan perusteltu sillä, että avioliitot kestävät nykyään vähemmän aikaa kuin 1930-luvulla, kun lakia säädettiin ja yhä useampi avioliitto päättyy avioeroon. Avioehtosopimusten määrällä ei myöskään voi perustella sitä, että avioparit olisivat tyytyväisiä omaisuuden puolittamisperiaatteeseen tai sen toimimiseen käytännössä, koska kaikki avioparit eivät välttämättä ole tietoisia kaikista avioliiton oikeusvaikutuksista, eivätkä näin ollen tule edes ajatelleeksi avioehtosopimuksen laatimista. Uudistamistarvetta on perusteltu myös sillä, että nykyisin vallitsevat parisuhdekäsitykset ovat muuttuneet ja miehillä ja naisilla on tasavertainen asema avioliitossa. 1930-luvulla suurin osa naisista ei käynyt ansiotyössä ja suurin osa omaisuudesta kertyi miehen nimiin. Nykyään varallisuus kuitenkin jakautuu tasaisemmin puolisoitten kesken. (Litmala, M. 2002. 431–435.)

Suomessa eduskunta hyväksyi tasa-arvoisen avioliittolain helmikuussa 2015 ja lakimuutos tulee voimaan vuoden 2017 alussa. Muutos perustuu kansalaisaloitteeseen. Muutoksella muutetaan avioliittolain sisältö sukupuolineutraaliin muotoon ja hallituksen esityksellä muutetaan myös muita lakeja siten, että niistä poistetaan viittaukset miehen ja naisen väliseen avioliittoon. Esityksen mukaan edellä mainitut lait tulee muuttaa siten, että ne soveltuvat myös samaa sukupuolta oleviin pareihin. (HE 65/2015.) Avioliittolain muutoksella on haettu pelkästään sukupuolineutraalin avioliiton toteutumista ja muutoksia tehdään vain kolmen pykälän sanamuotoihin (Laki avioliittolain muuttamisesta 156/2015 1, 108, 115 §). Muuhun avioliittolain sisältöön ei ole puututtu eikä aviovarallisuusjärjestelmän ajantasaisuutta ole käsitelty sukupuolineutraalin avioliittolain käsittelyn yhteydessä (HE 65/2015).

2.3 Avioliiton päättyminen

Avioliittolain 1:3 § mukaan avioliitto päättyy, kun toinen puoliso kuolee tai julistetaan kuolleeksi taikka kun puoliset tuomitaan avioeroon. Mikäli aviopuolisot päätyvät siihen ratkaisuun, että he haluavat purkaa avioliittonsa, on puolisoiden yhdessä, tai erikseen haettava avioeroa. Jos hakemuksen on tehnyt puoliso yksin, on tuomioistuimen varattava myös toiselle puolisolalle tilaisuus tulla kuulluksi. (AL 6:28 §.) Yleisimmin avioero voidaan myöntää vasta harkinta-ajan jälkeen. Tuomioistuimen on lykättävä päätöstä avioeron osalta kunnes vähintään kuuden kuukauden harkinta-aika on kulunut umpeen. Tuomioistuimen tehtävänä on ilmoittaa asianosaisille, kuinka asia saatetaan jatkokäsittelyyn. (Aarnio & Kangas 2010, 39.) Avioero voidaan kuitenkin myöntää ilman harkinta-aikaa, mikäli puoliset ovat asuneet erillään keskeytyksettä viimeiset kaksi vuotta (AL 6:25.1 §).

Avioeron vähintään kuuden kuukauden harkinta-aika alkaa siitä, kun avioerohakemus on jätetty käräjäoikeuteen tai avioerohakemus on tullut myös toisen osapuolen tietoon (AL 6:26§). Kun harkinta-aika on kulunut umpeen, voivat puoliset yhdessä tai erikseen vaatia avioeron täytäntöönpanoa, riippumatta siitä kumpi puoliso avioeroa on alun perin hakenut. Tällöin on kyseessä toisen vaiheen vaatimus. Vaatimusta on haettava kuuden kuukauden harkinta-ajan jälkeen, tai viimeistään vuoden kuluessa harkinta-ajan alkamisesta. Muutoin avioerohakemus raukeaa. Mikäli avioeroa ei haeta ennen määräajan päättymistä, avioeroprosessi lakkaa etenemästä ja asia ei ole täten enää vireillä. Samalla avioeroon liittyvät seuraamukset lakkaavat. (Aarnio & Kangas 2010, 39.)

Puolisot voidaan tuomita avioeroon ilman harkinta-aikaa tai avioerohakemusta siinä tapauksessa, että heidän avioliittonsa katsotaan olevan jokin juridinen este. Avioliittolain mukaan esteitä ovat sukulaisuussuhde tai jommankumman puolison jo voimassa oleva avioliitto tai rekisteröity parisuhde. Näissä tapauksissa virallinen syyttäjä on velvollinen ajamaan avioeroasiaa. (AL 6:27 §.)

Puolisoilla on oikeus hakea tuomioistuimelta yhteiselämän lopettamista avioerohakemuksen liitännäisvaatimuksena. Puolisot voidaan tuomita lopettamaan yhteiselämä vaikka avioeroprosessin harkinta-aika olisi vielä meneillään. (Aarnio & Kangas 2010, 31.) Tuomioistuin voi avioliittolain mukaan päättää puolisojen yhteisestä tai toisen puolison hakemuksesta, että se puolisoista, joka on enemmän asunnon tarpeessa, saa jäädä asumaan yhteiseen kotiin, tai velvoittaa toisen puolison muuttamaan yhteisestä kodista. Tuomioistuin voi oikeuttaa puolison käyttämään sellaista toiselle puolisolalle kuuluvaa

irtainta omaisuutta, joka kuuluu puolisojen yhteisesti käytettäväksi tarkoitettuun asuntoiraimistoon, taikka on puolison työväline tai tarkoitettu puolison tai lasten henkilökohtaista käyttöä varten. Sopimus, jonka omistaja tekee toisen puolison käytettäväksi näin annetusta omaisuudesta kolmannen henkilön kanssa, ei rajoita sanottua käyttöoikeutta. Sopimus on kuitenkin voimassa vain toistaiseksi ja sitä voidaan muuttaa olosuhteiden muuttuessa. (AL 6:24 §.)

Riitaisissa avioerotapauksissa avioero kaikkine liitännäiskysymyksineen ratkaistaan käräjäoikeudessa. Tuomioistuimien rooli avioerotapauksissa on edelleen merkittävä, vaikka usein puoliset sopivat ennen avioeroproosessia lapsen huollosta, tapaamisoikeudesta sekä elatuksesta. Lapsen asemasta voidaan sopia myös avioeroproessin yhteydessä. Sopimukset vahvistaa sosiaalilautakunta. (Aarnio & Kangas 2010, 41.)

Avioliittolain 6:32 § mukaan avioeroa tai yhteiselämän lopettamista koskevassa asiassa tuomioistuimen on omasta aloitteestaan otettava käsiteltäväksi kysymys siitä, miten puolisojen lasten huolto ja tapaamisoikeus olisi lapsen etua silmällä pitäen järjestettävä. Lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta käsitellessään tuomioistuimen on erityisesti kiinnitettävä asianosaisten huomiota siihen, että huollon ja tapaamisoikeuden tarkoituksena on turvata lapsen myönteiset ja läheiset suhteet kumpaankin vanhempaan. Lapsen vanhemman tai sosiaalilautakunnan vaatimuksesta tuomioistuimen tulee antaa päätös huollosta ja tapaamisoikeudesta siten kuin lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta annetussa laissa (361/1983) säädetään.

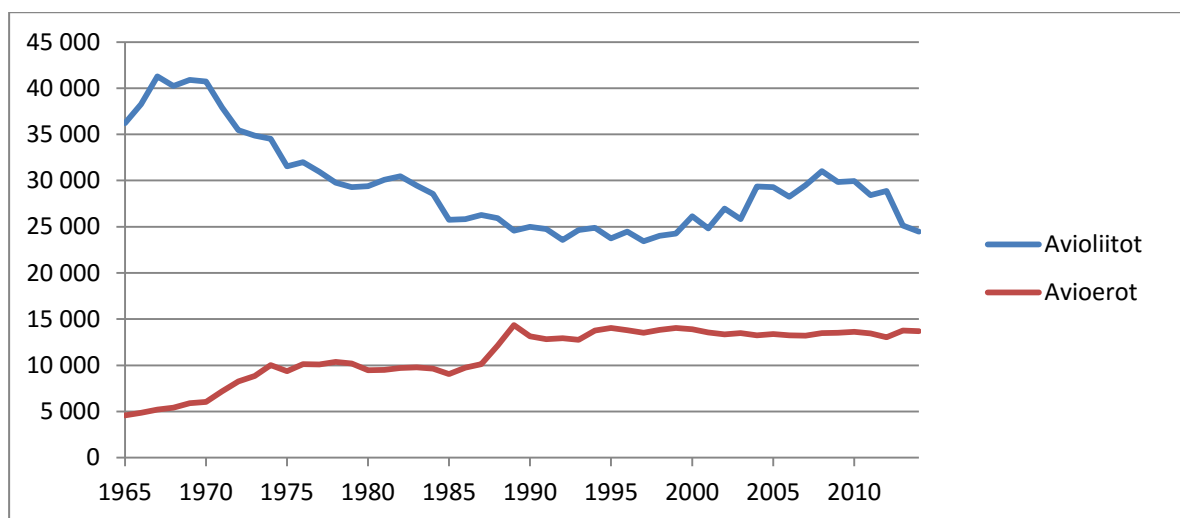
2.4 Avioerotilastot Suomessa

1980-luvulla avioerot lähtivät nousuun samalla kun solmittujen avioliittojen määrä laski. Avioerojen määrä on pysynyt 80-luvulta lähtien suunnilleen samana. Solmittujen avioliittojen määrä taas vastaavasti on vaihdellut viimeisen 20 vuoden aikana, mutta 1950–60 –luvun huippulukemiin ei ole päästy.

Vuosina 1965–2014 solmittiin yhteensä 1 470 872 avioliittoa ja avioeroja rekisteröitiin 556 525. Avioerojen määrä kasvoi 1960-luvulta 1990-luvun alkuun, mutta on pysynyt suunnilleen samana siitä lähtien. Vuosittain avioeroon päättyy noin 13 000 liittoa. Viimeisen viidenkymmenen vuoden aikana avioliittoja solmittiin eniten vuonna 1967, jolloin liittojen määrä nousi 41 tuhanteen. Tämän jälkeen

solmittujen avioliittojen määrä lähti laskuun. Vuosina 1970-1999 avioliittojen määrä oli lähes koko ajan laskusuunnassa, kunnes 2000-luvun alussa määrä kääntyi kasvuun. Vuonna 2014 avioliittoja solmittiin 24 462. Tämä jää kuitenkin vuosien 1965–2014 keskiarvon alle, joka on 29 417. Avioerotilastojen keskiarvo samalta ajanjaksolta on 11 131, ja vuodesta 1988 asti avioerotilastot ovat pysyneet tuon keskiarvon yläpuolella: noin 13 tuhannessa. Kuvasta yksi käy ilmi vuosien 1965-2014 kehityssuunta avioerojen ja avioliittojen suhteen. Nykyisin 39 prosenttia ensimmäisistä avioliitoista päättyy eroon keskimäärin ensimmäisen 10 avioliittovuoden jälkeen. (Tilastokeskus 2014, viitattu 25.2.2016.)

1800-luvun lopulla avioeroja myönnettiin vain 158 kappaletta, sillä ennen nykyistä avioliittolakia noudatettiin naimakaassa säädettyjä määräyksiä. Avioeron hakeminen tuolloin oli huomattavasti vaikeampaa kuin nykypäivänä, sillä avioeroa pystyi hakemaan vain aviorikoksen tai puolison hylkäämisen vuoksi. Käytännössä avioeron pystyi saamaan myös, mikäli puoliso oli todettu parantumattomasti sairaaksi tai tuomittu elinkautiseen tai muuhun pitkäaikaiseen rangaistukseen. (Lius, 2010, 11.)

KUVA 1. Avioerot ja avioliitot vuosina 1965-2014. (Tilastokeskus 2015, viitattu 25.2.2016)

2.5 Avio-oikeus

Avio-oikeudella tarkoitetaan puolison oikeutta toisen puolison omaisuuteen ja se kattaa ennen avioliittoa sekä avioliiton aikana hankitun omaisuuden. Avio-oikeus ei näy avioliiton aikana, vaan se konkretisoituu vasta liiton päättyessä, kun suoritetaan omaisuuden ositus. Yleisesti luullaan, että avio-

oikeudella tarkoitetaan sitä, että puolisoilla on oikeus puoleen toisen puolison omistamista esineistä. Näin ei kuitenkaan ole, vaan avio-oikeus oikeuttaa tasinkoon omaisuuden osituksessa, jossa otetaan huomioon koko omaisuus, ei erillisiä esineitä. Avio-oikeuden perusteella sillä puolisoilla jolla on vähemmän varallisuutta, on oikeus saada tasinkoa siltä puolisoilta, jolla on enemmän avio-oikeuden alaista omaisuutta. (Nystén 2015, 17–18.) Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että enemmän omistava puoliso luovuttaa vähemmän omistavalle puolisoille jotakin omasta omaisuudestaan kunnes puolisoitten nettovarallisuudet ovat samat. Tasingon määrä selviää osituslaskelmassa. Vaikka avio-oikeus ei näy avioliiton aikana, on puolisoitten hoidettava avio-oikeuden alaista omaisuutta niin, ettei se aiheuttomasti vähene toisen puolison vahingoksi. (AL 2:37 §.) Avio-oikeutta voidaan rajoittaa avioehtosopimuksella, jonka puolisoit solmivat keskenään. Kolmannen osapuolen toimesta avio-oikeutta voi rajoittaa testamentilla, lahjakirjalla tai henkilövakuutuksen edunsaajamääräyksellä.

Avioliittolain mukaan, jos puoliso on aiheuttanut rikollisella toiminnalla toisen puolison kuoleman tai ollut osallinen sellaiseen rikokseen, ei hänellä ole avio-oikeutta ensiksi kuolleen puolison omaisuuteen. Jos rikollisuus on ollut vähäistä, voidaan avio-oikeuden poissulkemista vielä harkita. (AL 6:59 §.)

2.6 Ositus ja erottelu

Ositus ja erottelu ovat menettelyitä, joissa puolisoitten omaisuus jaetaan ja puretaan puolisoitten välillä vallinnut aviovarallisuussuhde sekä yhteisomistukset. Mikäli puolisoilla on avio-oikeus toistensa omaisuuteen, määritellään myös avio-oikeuden alaisesta omaisuudesta puolisoille kuuluva arvomääräinen osa eli avio-osa. Jos puolisoilla ei ole avio-oikeutta toistensa omaisuuteen, suoritetaan omaisuuden erottelu osituksen sijaan. Yleisin tapa omaisuuden jakamiseen on osituksen toimittaminen, sillä suurimmalla osalla aviopareista ei ole avioehtosopimusta. (Aarnio & Kangas 2010, 111, 211.) Osituksen voi suorittaa, kun syntyy ositusperuste, eli kun avioeroa koskeva asia on vireillä tai kun toinen puoliso on kuollut. Avioliiton päättyessä puolison kuolemaan suoritetaan jäämistöositus. Ositus on toimitettava, kun puoliso tai kuolleen puolison perillinen sitä vaatii. Osituksen toimittamiselle ei ole määrätty aikarajaa, mutta on suotavaa että omaisuuden ositus suoritetaan mahdollisimman pian ositusperusteen syntymisestä. Vaikka ositusperusteen jälkeen saatua omaisuutta ei oteta huomioon osituksessa, joissakin tapauksissa voi olla vaikea luotettavasti selvittää, mikä omaisuus on ollut olemassa ennen ositusperusteen syntyä. Näin ollen saatetaan tulla osittaneeksi myös omaisuus, joka ei

alun perin olisi kuulunut osituksen piiriin. Jos avio-oikeus koskee vain tiettyä omaisuutta, saatetaan menettelyssä käyttää niin ositusta kuin erotteluakin. (Nystén 2015, 37–38.)

Osituksessa ja erottelussa luetteloidaan molempien puolisojen omaisuus ja velat. Samalla erotellaan myös, onko omaisuus avio-oikeuden alaista vai ei ja arvostetaan omaisuus. Molempien puolisojen avio-oikeuden alainen omaisuus lasketaan erikseen ja puolisojen nettovarallisuudesta vähennetään velat. Tämän jälkeen varallisuudet lasketaan yhteen ja jaetaan kahdella, jolloin saadaan kummankin puolison avio-osan suuruus selville. Se puoliso, jolla on vähemmän avio-oikeuden alaista omaisuutta antaa toiselle puolisolle niin paljon tasinkoa, että puolisojen nettovarallisuudet ovat samat. (Nystén 2015, 39.) Esimerkki 1 havainnollistaa osituksen yksinkertaisimmillaan.

Esimerkki 1

Puolisot A ja B ovat hakeneet avioeroa. Heillä on avio-oikeus kaikkeen toistensa omaisuuteen. A omistaa 50 000 euron arvoiset asunto-osakkeet ja auton jonka arvo on 30 000 euroa. Puoliso B omistaa kesämökin jonka arvo on 35 000 euroa sekä veneen jonka arvo on 50 000 euroa. Näiden lisäksi B:llä on 12 000 euroa tilillään. Kummallakaan ei ole velkaa. Puoliso A:lla on siis omaisuutta yhteensä 80 000 euron edestä ja B:llä 97 000 euron. Koska B:llä on enemmän varallisuutta, joutuu hän maksamaan A:lle tasinkoa seuraavan osituslaskelman mukaan: $(80\,000 + 97\,000) / 2 - 80\,000 = 8\,500$ euroa. Lähtökohtaisesti B saa päättää mitä omaisuutta hän luovuttaa A:lle 8 500 euron edestä.

Tämän laskennallisen vaiheen jälkeen seuraa reaalin vaihe, jossa määritellään mitä omaisuutta puoliset saavat itselleen, mitä luovutetaan tasinkona ja mistä veloista puoliset jäävät vastaamaan. Tämän vaiheen tarkoituksena on, että puolisoille ei jäisi yhteisomistukseen mitään. Jos suoritetaan vain erottelu, tasinkoa ei suoriteta vaan määritellään vain mikä omaisuus jää kenellekin. Jos puoliset omistavat yhdessä esimerkiksi asunnon, voidaan asunto myydä ja puoliset jakavat rahat keskenään. Toinen puoliso voi myös halutessaan lunastaa asunnon toiselta puolisolta. (Nystén 2015, 40.)

Avioeron varalta puoliset voivat tehdä osituksen esisopimuksen milloin tahansa avioliiton aikana. Sopimuksessa he voivat sopia keskenään esimerkiksi puolison oikeudesta käyttää toiselle kuuluvaa irtainta omaisuutta tai yhteisessä kodissa asumisesta. Sopimus on täysin muotovapaa ja melko pitkälti myös sisältövapaa. Esisopimuksessa voidaan määrätä muun muassa tasingon määrästä sekä siitä mitä omaisuutta annetaan tasinkona tai mitä esineitä toiselle puolisolle luovutetaan. Osituksen

esisopimuksella voidaan poiketa myös tietyin osin avioehdossa annetuista määräyksistä ja sillä voidaan sopia huomattavasti tarkemmin avioero-osituksen yksityiskohdista kuin avioehtosopimuksella, jossa todetaan vain avio-oikeuden laajuus. Myös osituksen esisopimusta voidaan sovittaa, mutta tällöin sopimuksen kohtuuttomuuden on oltava melko huomattavaa. Avioliittolaki ei nykyisin sisällä lainkaan osituksen esisopimusta koskevia säännöksiä, vaan sen muotoutuminen on jäänyt oikeuskäytännön ja – kirjallisuuden varaan. (Lohi 2013, 909; Nystén 2015, 34-35.)

Puolisot voivat käynnistää omaisuuden osituksen tai erottelun keskinäisenä sopimuksena, jolloin he toimittavat osituksen tai erottelun itse tai asiamiehiä apunaan käyttäen. Mikäli puolisot eivät pääse yksimielisyyteen sopimuksesta, jommankumman ositustahon vaatimuksesta tuomioistuin voi myös määrätä pesänjakajan toimittamaan osituksen tai erottelun. (Aarnio & Kangas 2010, 165–168.)

Kun avioliitto päättyy toisen puolison kuolemaan, voivat leski tai kuolleen puolison perilliset vaatia omaisuuden jakoa eli ositusta. Kuten avioerotilanteessakin, myös kuolintapauksessa omaisuus jaetaan puoliksi, mikäli avio-oikeutta ei ole rajoitettu. Lesken ja kuolleen puolison varat lasketaan yhteen ja näistä suoritetaan samanlainen osituslaskelma kuin edellä tehtiin. Jos ensiksi kuollut puoliso oli leskeä varakkaampi, maksaa kuolinpesä leskelle tasinkoa. Mikäli leski oli varakkaampi kuin kuollut puoliso, ei hänen kuitenkaan tarvitse maksaa tasinkoa kuolinpesälle vaan hän saa pitää kaiken omistamansa omaisuuden. (Oikeus 2016, viitattu 8.2.2016.) Mikäli osituksesta ei muuten päästä sopimukseen tai jonkun osakkaan osuus pesästä on ulosmitattu, voi joku pesän osakkaista hakea kuolinpesälle pesänjakajaa (Perintökaari 40/1965 23:3 §).

2.7 Osituksen sovittelu

Suomen aviovarallisuusjärjestelmä perustuu avio-oikeuden alaisen säästön omaisuuden puolittamisperiaatteelle. Avio-oikeuden nojalla puolisoilla on oikeus toisen omaisuuteen, mutta toisinaan tämä oikeus aiheuttaa tilanteita, joissa puolittamisperiaatteen noudattaminen johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen. Tällainen tilanne voi syntyä esimerkiksi, jos avioliitto on kestänyt hyvin vähän aikaa ja toinen puolisoista on huomattavasti varakkaampi kuin toinen. Ositusta voidaan sovittaa, jos ositus muutoin johtaisi kohtuuttomaan lopputulokseen taikka siihen, että toinen puoliso saisi perusteettomasti huomattavaa taloudellista etua. Nämä voivat johtua joko puolittamisperiaatteen kaavamaisesti noudattamisesta tai siitä, että puolisoitten solmima avioehtosopimus on toisen puolison kannalta kohtuuton. Sovittelun tarpeellisuus ratkaistaan aina tapauskohtaisesti ja osituksen sovittelulla ei

milloinkaan voi loukata puolison velkojen oikeutta. Avioliittolakiin on lisätty erityinen osituksen sovittelusäännöstö, jotta välttyttäisiin näiltä lain tarkoituksenvastaisilta tuloksilta. (Aarnio & Kangas 2010, 213–215.)

Kun harkitaan osituksen sovittelua, on otettava huomioon avioliiton kestoaika, puolisoitten toiminta yhteisen talouden hyväksi ja omaisuuden kartuttamiseksi ja säilyttämiseksi sekä muut näihin verrattavat puolisoitten taloutta koskevat seikat. Tällaisesta tapauksesta, jossa puoliso olisi saanut avio-oikeuden nojalla kohtuutonta etua, on olemassa korkeimman oikeuden ennakkopäätös 2003:29. Tapauksessa puoliso oli ehtineet olla naimisissa vain kuukauden ja ositettava omaisuus koostui lähes kokonaan ensiksi kuolleen puolison ennen yhteiselämää hankkimasta omaisuudesta. Tapauksessa kuolinpesän olisi tullut maksaa n. 54 000 markkaa tasinkona eloonjääneelle puolisoille, mutta pesänjakaja oli sovitellut ositusta niin, ettei kuolinpesän tarvinnut maksaa tasinkoa, sillä eloonjäänyt puoliso olisi saanut osituksessa perusteetonta etua. Eloonjäänyt puoliso haki muutosta käräjäoikeudesta pesänjakajan päätökseen, mutta korkein oikeus pysyi samalla kannalla pesänjakajan kanssa, eikä kuolinpesää veloitettu maksamaan tasinkoa. (KKO 2003:29.)

Ositusta voidaan sovittaa riippumatta siitä onko puolisoilla avioehtosopimus vai ei. Sovittelussa voidaan määrätä, että puoliso ei saa avio-oikeuden nojalla toisen puolison omaisuutta tai sanottua oikeutta rajoitetaan ja tietty omaisuus jätetään avio-oikeuden ulkopuolelle, esimerkiksi perintö, tai että omaisuus, johon toisella puolisoilla ei avioehtosopimuksen nojalla ole avio-oikeutta, on omaisuuden osituksessa kokonaan tai osaksi avio-oikeuden alaista omaisuutta. (AL 2:103b.1 §.)

3 AVIO-OIKEUDEN RAJOITTAMINEN

Avioliittolain lähtökohtana on, että avio-oikeus kattaa kaiken sen omaisuuden, joka puolisoilla on avioeron vireille tullessa tai toisen puolison kuollessa. Poikkeuksena ovat tekijänoikeus ja eräät muut henkilökohtaiset oikeudet, joihin ei voi saada avio-oikeutta, esimerkiksi eläkeoikeus. (Nystén 2015, 18.)

Keskenään aviopuolisot voivat sopia avio-oikeuden rajoittamisesta avioehtosopimuksella. Sopimus on aina liittokohtainen. Kolmannen osapuolen toimesta avio-oikeutta voidaan rajoittaa kolmella eri keinolla. Näitä muita avio-oikeuden rajoittamiskeinoja ovat testamentti, lahjakirja sekä henkilövakuutuksen edunsaajamääräys. Näihin voidaan liittää määräys, että saajan aviopuolisolla ei ole avio-oikeutta saatuun omaisuuteen, sen sijaan tulleeseen omaisuuteen tai tällaisen omaisuuden tuottoon. Näistä kolmesta tavasta voidaan käyttää myös nimitystä vapaaomaisuusmääräys. Vapaaomaisuusmääräystä käytetään erityisesti silloin, kun halutaan varmistaa lahjoitetun omaisuuden pysyminen omassa suvussa, esimerkiksi kun vanhemmat jättävät testamentissaan lapsilleen omaisuutta. Oikeusvaikutuksiltaan vapaaomaisuusmääräys on laajempi kuin avio-oikeuden poissulkeva avioehto, sillä se on voimassa myös silloin, kun saaja ei vielä ole naimisissa sekä silloin jos saaja avioeron jälkeen solmii uuden avioliiton. Poikkeuksena on tilanne, jossa saajan puoliso on erikseen mainittu nimeltä. Vapaaomaisuusmääräyksen puolisoilla tarkoitetaan myös rekisteröidyssä parisuhteessa olevan edunsaajan kumppania. (Aarnio & Kangas 2010, 88-89.) Kaikkiin avio-oikeutta rajoittaviin toimiin liittyy muotovaatimuksia, myös vapaaomaisuusmääräyksiin (Aarnio & Kangas 2010, 92).

3.1 Avioehtosopimus

Mikäli puoliset haluavat rajoittaa avio-oikeuttaan toistensa omaisuuteen ja poiketa avioliittolain tarkoittamasta pääsäännöstä, he voivat tehdä ennen avioliittoa tai sen aikana avioehtosopimuksen. Avioehtosopimuksessa kihlakumppanit tai puoliset määräävät, että avio-oikeutta ei ole sellaiseen omaisuuteen, joka jommallakummalla heistä on tai jonka hän myöhemmin saa. Samassa järjestyksessä voidaan sopia siitä, että puolisoilla on avio-oikeus omaisuuteen, johon hänellä aikaisemmin tehdyn avioehtosopimuksen perusteella ei olisi sellaista oikeutta. (AL 3:41.1 §.) Avioehto tulee voimaan vasta kun se on rekisteröity maistraattiin (AL 3:43.1 §). Ollakseen lainvoimainen avioehtosopimuksen tulee

täyttää sille asetetut sisällölliset vaatimukset sekä muotovaatimukset. Avioehtosopimuksia käsitellään tarkemmin luvussa neljä.

3.2 Testamentti

Testamentti on perittävän henkilön viimeinen toive. Testamentti pannaan täytäntöön perittävän tahtoa kunnioittaen, kuitenkin sen loukkaamatta perillisten oikeuksia (Aarnio & Kangas 2010, 485). Perintökaaren 9:1 § mukaan jokaisella joka on täyttänyt kahdeksantoista vuotta, on oikeus määrätä jäämistöstään testamentilla. Perittävä henkilö voi testamentillaan rajoittaa perijöidensä puolisojen avio-oikeutta, sillä avioliittolain mukaan avio-oikeutta ei ole sellaiseen omaisuuteen, josta testamentissa on niin määrätty. Oikeutta ei myöskään ole tällaisen omaisuuden tuottoon taikka testamentatun omaisuuden sijasta tulleeseen omaisuuteen. (AL 2:35.2 §.) Testamentilla ei voi rajoittaa oman puolison avio-oikeutta, vaan puolisojen on aina keskenään sovittava avio-oikeuden rajoittamisesta sillä avio-oikeudesta päättäminen on puolisojen yhteinen päätös eikä siitä voi yksipuolisesti testamentilla päättää. (Kangas, 2012, 355).

3.3 Lahjakirja

Lahjakirjaan voidaan liittää lahjanantajan määräys, jonka mukaan lahjansaajan aviopuolisolla tai tulevilla puolisoilla ei ole avio-oikeutta saatua omaisuuteen. Tällainen määräys on yleensä tehtävä ennen lahjan luovutusta, mutta avio-oikeuden poissulkeva ehto voidaan liittää lahjoitettuun omaisuuteen myös jälkikäteen lahjansaajan puolison suostumuksella. Omistajan oikeus on määrätä avio-oikeudesta, eikä se kuulu entiselle omistajalle. Täten onkin mahdollista, että lahjansaaja ja hänen puolisonsa pitävät lahjana saatua omaisuutta avio-oikeuden alaisena omaisuutena osituksessa ellei takaisinsaantia koskevista säännöksistä muuta johdu. Jos lahjanantajan määräystä avio-oikeuteen kuulumattomuudesta kuitenkin selkeästi rikotaan, voi lahjanantajalla olla oikeus vaatia lahjan peruuttamista. (Aarnio & Kangas 2010, 90–91.)

Irtaimesta omaisuudesta annettu lahja on muotovapaa, mutta mikäli siihen halutaan liittää avio-oikeuden poissulkeva ehto, on noudatettava tiukkoja muotovaatimuksia. Tällaisen ehdon on oltava kirjallinen ja määrämuotoinen ja kahden esteettömän todistajan on todistettava se oikeaksi. Lahjakirjassa annettu

vapaaomaisuusmääräys parantaa lahjansaajan taloudellista asemaa, ja tästä syystä todistajien on oltava esteettömiä ainakin lahjansaajaan nähden. (Aarnio & Kangas 2010, 91–92.)

3.4 Henkilövakuutuksen edunsaajamääräys

Vakuutusopimuslain (543/1994 6:47 §) mukaan henkilövakuutuksen ottajalla on oikeus määrätä se henkilö, jolla on oikeus henkilövakuutuksesta suoritettavaan vakuutuskorvaukseen (edunsaaja). Vakuutuksenottaja voi muuttaa tai peruuttaa edunsaajamääräyksen, jos vakuutustapahtumaa jossa määräys on tarkoitettu sovellettavaksi, ei ole sattunut. Vakuutetun kuoleman johdosta suoritettava vakuutuskorvaus ei kuulu vakuutetun kuolinpesään mikäli edunsaajamääräys on voimassa. Ilman edunsaajamääräystä vakuutuskorvaus maksetaan kuolinpesälle, ellei korvausta ole vakuutusehdoissa määrätty suoritettavaksi vakuutuksenottajalle (VakSopL 6:47.3 §). Mikäli vakuutuksenottaja haluaa, että hänen puolisollaan ei ole avio-oikeutta henkilövakuutuksen vakuutuskorvaukseen, on hänen määrättävä edunsaaja ja edunsaajaksi valittava joku muu kuin kuolinpesä. Edunsaajamääräyksellä voidaan myös sulkea pois edunsaajan aviopuolison avio-oikeus, aivan kuten testamentillakin. (Aarnio & Kangas 2010, 88.)

4 AVIOEHTOSOPIMUS

Avioehtosopimus ei ole mikään uusi nykyisen avioliittolain tuoma keksintö, vaan on se tunnettu jo vuoden 1734 naimiskaaressa ja todennäköisesti myös ennen sitä (Litmala 1998, 26). Avioehtosopimus ja avio-oikeus realisoituvat vasta avioliiton päättyessä. Koska avioliitto tulee päätökseen ennemmin tai myöhemmin, moni aviopari haluaa varautua sitä varten tekemällä avioehtosopimuksen. Avioehtosopimus on asiakirja, jolla puoliset rajoittavat toistensa avio-oikeutta. Avioehtosopimus tehdään kirjallisesti joko ennen avioliittoa tai sen aikana, mutta avioehtosopimusta ei voi rekisteröidä ennen kuin avioliitto on solmittu. Avioehtosopimuksen tekemiseen tarvitaan aina molempien puolisojen hyväksyntä eikä toinen puoliso voi yksin määrätä siitä onko hänen omaisuutensa avio-oikeuden alaista vai ei. (Aarnio & Kangas 2010, 94.)

Poikkeuksena edellä mainittuun on avio-oikeuden yksipuolinen irtisanominen, jonka puoliso voi tehdä kun toinen puoliso on asetettu konkurssiin (AL 2:35.4 §). Avio-oikeuden irtisanomisesta on ilmoitettava kirjallisesti maistraattiin vuoden kuluessa konkurssin alkamisesta ja sillä poistetaan molempien puolisojen avio-oikeus. Avio-oikeuden yksipuolinen irtisanominen on melko harvinaista, ja vuonna 2008 avio-oikeus irtisanottiin 15 kertaa. (Aarnio & Kangas 2010, 102.)

Avioliittolain 3:41.2 § mukaan kihlakumppanit tai puoliset voivat avioehtosopimuksellaan määrätä, että avio-oikeutta ei ole sellaiseen omaisuuteen, joka jommallakummalla heistä on tai jonka hän myöhemmin saa. Avioehtosopimuksella voidaan sopia myös siitä, että puolisoilla on avio-oikeus omaisuuteen, johon hänellä aikaisemmin tehdyn avioehtosopimuksen perusteella ei olisi ollut oikeutta.

Avioehtosopimuksessa ei voi määrätä omaisuudesta, josta avio-oikeus on suljettu pois esimerkiksi testamentilla tai lahjakirjalla. Avioehtosopimus ei saa olla hyvän tavan vastainen. Siinä ei saa olla kohtuuttomia ehtoja kuten, että puoliso menettää avio-oikeutensa tiettyyn omaisuuteen, mikäli lihoi avioliiton aikana. Avioehtosopimuksessa ei voi myöskään määrätä uudelleen omistussuhteista. (Svahn 2015, 8-9.)

Vaikka avioliittolaissa ei erikseen määrätä avioehtosopimukseen liitettävistä ehdoista, on lykkäviä sekä purkavia ehtoja pidetty sallittuina. Lykkävä ehto on ehto, jonka mukaan sopimuksen oikeusvaikutukset

alkavat vasta tietyn, ennalta määrätyn tapahtuman jälkeen. Purkava ehto on ehto, jonka mukaan sopimuksen oikeusvaikutukset alkavat heti, mutta päättyvät, jos jokin ennalta määrätty asiantila toteutuu. Avioehdon ehdot eivät saa olla hyvän tavan vastaisia. Pätevinä pidetään myös ehtoja, joiden mukaan avio-oikeutta on rajattu ennen avioliittoa saatuun omaisuuteen, tai avioliiton aikana saatuihin lahjoihin, perintöihin tai testamentilla kertyneeseen omaisuuteen tai avio-oikeus on suljettu pois vain jonkin tietyn omaisuuden kohdalta. (Aarnio & Kangas 2010, 96.) Jonkin verran solmitaan myös porrastettuja avioehtoja, joissa sovitaan, että avio-oikeus kasvaa tai palautuu tietyn ajan jälkeen, esimerkiksi 15 vuoden avioliittovuoden jälkeen. Näistä tapauksista ei kuitenkaan ole korkeimman oikeuden päätöksiä, joten on epäselvää ovatko kyseiset ehdot päteviä. (Taloussanomien 18.2.2016.)

4.1 Avioehtosopimuksen laatiminen ja muotovaatimukset

Avioehtosopimus laaditaan kirjallisesti sen mukaan miten puoliset kokevat avioehtosopimuksen heidän tapauksessaan olevan tarpeen. Avioehtosopimuksen voi laatia itse, tai valtuuttaa asiantuntijan laatimaan avioehdon tarpeidensa mukaan. (Aarnio & Kangas 2010, 101.) Jos sopimuksen toinen osapuoli ei vajaanvaltaisuuden tai toimintakelpoisuuden rajoittamisen (kuten alaikäisyys) vuoksi ole oikeutettu tekemään avioehtosopimusta, hänen on hankittava siihen edunvalvojansa kirjallinen hyväksyminen (AL 3:41 §).

Avioehtosopimuksen kirjoitustyyli on hyvin standardi ja muotovaatimukset ovat tiukat. On myös otettava huomioon, että avioehto on ehdottomasti rekisteröitävä maistraattiin joko ennen avioliittoa tai sen aikana, mutta avioehtoa ei voi rekisteröidä enää siinä vaiheessa, kun avioero- ja eroprosessi on vireillä tai toinen puolisoista on kuollut tai julistettu kuolleeksi. Maistraatti ei ole velvollinen tutkimaan rekisteröinnin yhteydessä onko sopimus pätevä, joten avioehdon laatimisessa tulee noudattaa tarkkuutta ja mieluiten käyttää asiantuntijaa, jotta muotovaatimukset täyttyvät, koska oikeus muotovirheeseen vetoamiseen ei vanhene. (Aarnio & Kangas 2010, 100.)

Jotta avioehtosopimus on pätevä ja sen muotovaatimukset täyttyvät, tulee avioehtosopimuksen olla oikein päivämäärätty, asianmukaisesti allekirjoitettu sekä kahden esteettömän todistajan allekirjoittama (AL 6:65.1 §). Laki ei vaadi, että puolisoitten olisi allekirjoitettava sopimus samanaikaisesti. Allekirjoittamisen vapaaehtoisuudesta ei saa jäädä epäselvyyttä. Jos jompikumpi puolisoista

myöhemmin kieltää allekirjoittaneensa avioehtosopimuksen vapaaehtoisesti tai tietoisesti, on hän näyttövelvollinen siitä, että jokin sopimuksen pätemättömyysperuste on ollut olemassa allekirjoitushetkellä. (Kangas 2012, 263.)

Esteettömien todistajien ei tarvitse olla paikalla avioehtosopimusta laadittaessa, eikä edes silloin kun puoliset allekirjoittavat avioehdon vaan riittää, että kummankin puolison allekirjoitus on todistettu oikeaperäiseksi. Todistajien ei tarvitse tietää avioehdon sisältöä, tai edes sitä, että he todistavat avioehto oikeaksi. (Aarnio & Kangas 2010, 100.) Jotta todistusvaatimus avioehtosopimuksen kohdalla täyttyy, on kummankin puolison vuorollaan allekirjoitettava sopimus todistajien läsnä ollessa tai tunnustettava todistajille aikaisemmin allekirjoitettu allekirjoitus oikeaksi. Todistajien ei myöskään tarvitse olla yhtä aikaa läsnä todistamassa. (Kangas 2012, 263.)

4.2 Avioehtosopimuksen pätemättömyys

Koska maistraatti ei tutki avioehtosopimusten pätevyyttä rekisteröidessään ne, saattaa sopimuksessa piillä vuosikymmeniä jokin pätemättömyysperuste joka ilmenee vasta kun avioehtosopimus realisoituu ositusperusteen synnyttyä. Avioehtosopimuksen muotovaatimukset ovat tiukat ja on syytä käyttää apuna asiantuntijaa sopimusta laadittaessa, sillä oikeus vedota muotovirheeseen ei vanhene. (Aarnio & Kangas 2010, 100.) Tästä esimerkki kaksi alempana. Laissa ei ole määritelty yksiselitteisesti sallittua avioehtosopimuksen sisältöä tai kielellisiä vaatimuksia, mutta kuten mitä tahansa sopimusta laadittaessa, on avioehtosopimuksessakin hyvä noudattaa yleisiä sopimusoikeudellisia periaatteita.

Avioehtosopimusten on oltava hyvän tavan mukaisia ja avioehtosopimus, joka sisältää asiattomia lausekkeita katsotaan pätemättömäksi ja tällaisia sopimuksia ei voida panna täytäntöön. Avioehtosopimusta tulkitaan kuten mitä tahansa muutakin sopimusta ja siihen pätevät samat sopimusoikeudelliset säännöt. Pätemättömäksi todetusta avioehtosopimuksesta voi koitua paljon harmia osituksessa, kun ositus ei enää toteudukaan odotetusti ja sen mukaan miten puoliset olivat avioehtosopimuksessa sopineet. Sopimusta ei voi julistaa pätemättömäksi ennen ositusperusteen syntyä sillä perusteella, että toinen puolisoista ei ollut oikeutettu solmimaan sopimusta. Myöskään sopimuksen kohtuullistamista ei voida vaatia ennen ositusperustetta. Vaikka sopimuksen muotovaatimukset täytyisivät, voidaan sopimus katsoa pätemättömäksi yleisten sopimusoikeudellisten pätemättömyysperusteiden nojalla. Näitä perusteita ovat mm. pakottaminen allekirjoittamaan sekä, jos

toinen puoliso ei iän, sairauden tai vammaisuuden vuoksi ymmärrä, mistä on kyse. Jos sopimus on syntynyt olosuhteissa, joissa tietoisesti olisi kunnianvastaista ja arvotonta vedota sopimukseen, voidaan sopimus katsoa pätemättömäksi. Myös petollinen viettely, uhkailu, ymmärtämättömyyden ja kevytmielisyyden hyväksikäyttö ovat pätemättömyysperusteita. Usein on kuitenkin vaikea näyttää toteen, että joku edellä mainituista perusteista on ollut olemassa, kun osapuolina ovat ainoastaan asianosaiset. (Nystén 2015, 24.)

Esimerkki 2

Reijo A ja Raija A olivat ennen avioliiton solmimista allekirjoittaneet 7.8.1954 avioehtosopimuksen. Todistajien allekirjoitusten hankkiminen oli jäänyt Raija A:n tehtäväksi ja avioliiton solmimisen jälkeen 8.8.1954 Raija A oli omakätisesti väärentänyt avioehtosopimukseen todistajiksi kahden tuntemansa henkilön allekirjoitukset. Todistajiksi nimetyt henkilöt eivät olleet tietoisia Raija A:n teosta. Raija A ilmoitti heti Reijo A:lle väärentäneensä todistajien allekirjoitukset. Avioehtosopimus oli 12.12.1957 jätetty Tampereen raastuvanoikeuteen ja otettu avioehtoasiain pöytäkirjaan. 4.11.1976 puoliset tuomittiin avioeroon ja 20.7.1977 Reijo A:lle tiedoksi annetussa kanteessa Raija A oli vaatinut avioehtosopimuksen julistamista mitättömäksi, koska todistajiksi merkityt henkilöt eivät olleet todistamassa sopimuksen allekirjoitusta eivätkä itse olleet allekirjoittaneet nimiään todistajiksi. Koska avioehtosopimusta ei ollut avioliittolain 66 §:ssä säädettyjen muotomääräysten mukaisesti todistettu oikeaksi, RO katsoi, ettei asiakirjaa voitu pitää lain tarkoittamana avioehtosopimuksena ja julistanut sen avioehtona pätemättömäksi.

Reijo A saattoi jutun Turun HO:n käsiteltäväksi, jossa RO:n päätös kumottiin sillä perusteella, että molemmat puoliset olivat liiton aikana ottaneet varallisuutta koskevia ratkaisuja tehdessään avioehtosopimuksen vaikutukset huomioon eikä näin ollen Raija A:lla ollut oikeutta vedota kanteessaan itse aiheuttamaansa virheeseen.

Korkein oikeus myönsi Raija A:lle muutoksenhakuluvan ja päätöksessään kumosi HO:n ratkaisun ja jätti asian RO:n päätöksen lopputuloksen varaan. Kantaansa KKO perusteli sillä, että sopimusta ei ollut avioliittolain 66 §:ssä säädettyin tavoin todistettu ja varallisuuttaan koskevia ratkaisuja tehdessään puoliset olivat nojautuneet avioehtosopimukseen ja välillä jättäneet sen huomiotta. Reijo A oli avioliiton aikana ollut tietoinen siitä, ettei Raija A ollut pitänyt sopimusta itseään sitovana. KKO katsoi että Raija A ei ollut käyttäytymisellään menettänyt oikeuttaan vedota virheellisyys. Jutussa esitetty selvitys ei

myöskään osoittanut Raija A:n aiheuttaneen virheellisyyttä hyötyäkseen siitä Reijo A:n vahingoksi. (KKO 1980 II 45.)

4.3 Sopimuksen purkaminen ja muuttaminen

Avioehtosopimuksen laatiminen ja rekisteröinti eivät ole lopullisia toimia, vaan voimassa olevaa avioehtosopimusta voidaan muuttaa joko sopimusta muuttamalla tai purkamalla sopimus. Uuden sopimuksen laatiminen voi olla tarpeen, mikäli puolisoiden varallisuudessa tapahtuu muutoksia, joita ei osattu ennakoida. Sopimusta alun perin tehtäessä olisi kuitenkin hyvä ottaa huomioon mahdolliset perinnöt ja muut mahdolliset seikat, jotka voivat tulevaisuudessa vaikuttaa varallisuuteen. Voimassa olevaa avioehtosopimusta voidaan muuttaa tekemällä uusi avioehtosopimus, joka rekisteröidään maistraattiin ennen toisen puolison kuolemaa ja ennen kuin avioeroasia on tullut vireille. Uudessa sopimuksessa voidaan määrätä avio-oikeuden rajoittamisesta eri tavalla kuin aiemmassa sopimuksessa. Uusi rekisteröity sopimus kumoaa edellisen avioehtosopimuksen, sillä avioehtosopimuksia voi olla kerrallaan voimassa vain yksi. Avioehtosopimuksen purkaminen tapahtuu rekisteröimällä uusi avioehtosopimus maistraattiin. Avioehtosopimuksen purkamisella palautetaan avio-oikeus lain pääsäännön mukaiselle tasolle. Avioehtosopimuksen muuttamiseen ja purkamiseen liittyvät samat sisältö - ja muotovaatimukset kuin alkuperäisenkin sopimuksen laadintaan. (Aarnio & Kangas 2010, 99.)

5 AVIOEHTOSOPIMUSTEN JAOTTELU

Avioehtosopimukset voidaan jaotella karkeasti kolmeen pääryhmään avioliittolain mukaan. Avioehtosopimuksella puoliset voivat määrätä, että kummallakaan heistä ei ole avio-oikeutta mihinkään toisen puolison omaisuuteen (avio-oikeuden täydellisesti poissulkeva) tai, että kummallakaan ei ole avio-oikeutta tiettyyn toisen omaisuuteen (osittainen avioehto) tai, että toisella ei ole avio-oikeutta ollenkaan toisen omaisuuteen tai tiettyyn omaisuuteen (yksipuolinen avioehto). (AL 3:41 §.) Näistä vaihtoehdoista puoliset valitsevat tarpeisiinsa sopivimman ja muotoilevat avioehtosopimuksen sisällön sen mukaiseksi, kuin on tarpeen tavoitellun lopputuloksen saavuttamiseksi. Avioehtosopimus voi olla myös yhdistelmä yllämainituista sopimuksista. Sopimuksessa voidaan sopia esimerkiksi, että toisella aviopuolisolla ei ole avio-oikeutta perintönä saatuun omaisuuteen, mutta muu omaisuus on avio-oikeuden alaista, kun taas toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta ollenkaan, tai sopimus on tehty vain avioeron varalle. Tällainen sopimus on samalla osittainen, yksipuolinen ja ehdollinen. Ehdollisella sopimuksella halutaan yleensä varmistaa, että puolisoilla ei ole avio-oikeutta omaisuuteen avioerotilanteessa. Myös porrastettuja avioehtoja rekisteröidään jonkin verran, mutta tällaisten sopimusten pätevydestä ei ole näyttöä. Porrastetuissa avioehtosopimuksissa avio-oikeus kasvaa tietyn verran avioliittovuosien kuluessa joko molemminpuolisesti tai yksipuolisesti koko avio-oikeudenalaiseen omaisuuteen tai osaan siitä.

5.1 Avio-oikeuden täydellisesti poissulkeva avioehto

Yksinkertaisimmallaan avioehdolla suljetaan pois molempien puolisoitten avio-oikeus kaikkeen toisen omaisuuteen (LIITE 1). Tällainen sopimus jättää vähiten tulkinnanvaraa, ja on todennäköisempää, että sopimus tulkitaan päteväksi, koska ristiriitaisia, tai muuten epätarkasti määriteltyjä ehtoja ei ole. Avio-oikeuden täydellisesti poissulkeva avioehto koskee kaikkea omaisuutta, joka puolisoilla on ennen ositusperusteen syntymistä, sekä avio-oikeudesta vapaan omaisuuden tuottoa. (Aarnio & Kangas 2010, 97.) Sopimukseen on myös voitu sisällyttää ehdollisia lausekkeita, joiden mukaan avioliiton päättyessä avioeroon avio-oikeutta ei ole. Tällaisesta tapauksesta on annettu korkeimman oikeuden ennakkoratkaisu 2000:100, jossa puolisoilla oli juuri kyseessä oleva ehdollinen avioehto. Pesänjakaja, käräjäoikeus ja hovioikeus katsoivat, että avioehtosopimus oli pätemätön, sillä avioehtosopimukseen ei saisi sisällyttää ehdollisia lausekkeita. Korkein oikeus kuitenkin piti sopimusta pätevänä. Ehdollisen

lausekkeen käytöstä avioehtosopimuksissa on annettu vain tämä yksi KKO:n ennakkopäätös, ja epäselväksi jää, voivatko puoliset pätevällä tavalla sopia avio-oikeuden ulottuvuudesta siinä tapauksessa, että avioehtosopimus olisi voimassa vain kuoleman tapauksessa, ei erotilanteessa (Aarnio & Kangas 2010, 96).

5.2 Osittainen avioehto

Osittaisessa avioehdossa (LIITE 2) puoliset määräävät, ettei kummallakaan ole avio-oikeutta tiettyyn osaan toisen omaisuudesta. Puoliset voivat esimerkiksi sopia, että ennen avioliittoa ansaittu omaisuus, tai perintönä ja lahjana saatu omaisuus jätetään avio-oikeuden ulkopuolelle tai, että puolisoilla ei ole oikeutta toisen puolison yritykseen tai sen tuottoon. (Aarnio & Kangas 2010, 95.)

Osittainen avioehto on sopiva tilanteissa, jossa toisella puolisoilla on ollut huomattavasti enemmän omaisuutta ennen avioliiton solmimista tai hän on saamassa suuren perinnön tai lahjan ja täten varattomampi puoliso saisi kohtuutonta taloudellista hyötyä. Tällaisissa tapauksissa on myös otettava huomioon avio-oikeudesta vapaata omaisuutta myydessä, että tuotto sijoitetaan uudelleen niin, että omaisuuden alkuperä voidaan näyttää toteen. (Nystén 2015, 28.)

Avioehdon olemassa oleminen on erittäin tärkeää myös yrittäjäperheissä. Osittainen avioehto on hyvä vaihtoehto niissä tapauksissa, joissa yrittäjäpuoliso haluaa turvata yrityksensä jatkumisen, mutta muun omaisuuden halutaan kuitenkin olevan avio-oikeuden alaisena. Osittainen avioehtosopimus sopii myös tapauksiin, missä puoliso on myynyt oman yrityksensä ja tuotolla on ostettu puolisoille yhteiseen käyttöön omaisuutta. Avioerotilanteissa joissa molemmat puoliset ovat olleet yrittäjiä sekä yrityksen osakkaita, syntyy riitaa yleensä, jos toinen on työskennellyt yrityksessä enemmän, eikä halua jakaa yritysvarallisuutta toiselle. Omaisuuden osituksessa avioerotapauksissa yrityksen arvoksi katsotaan yleensä taseen arvoa. Muillakin asioilla on kuitenkin merkitystä, jos yrityksen arvo perustuu esimerkiksi vain toisen puolison huippuammattitaitoon, jolloin yritys ei toisen käsissä olisi yhtä arvokas tai, jos yrityksessä on sen arvoa kasvattavia patenteja. (Taloussanomien 2013. Viitattu 23.2.2016.)

5.3 Yksipuolinen avioehto

Yksipuolisella avioehdolla (LIITE 3) puoliset määräävät, että ainoastaan toisella puolisoilla on avio-oikeus kaikkeen puolison omaisuuteen, mutta toisella puolisoilla ei ole avio-oikeutta mihinkään tai tiettyyn osaan puolison omaisuudesta (Aarnio & Kangas 2010, 95). Vaikka avioehtosopimuksessa ei erikseen niin mainita, on oikeuskäytännön mukaista, että avio-oikeudesta vapaan omaisuuden sijaan tullut omaisuus on avio-oikeudesta vapaata (Nystén 2015, 29). Korkein oikeus on antanut päätöksen tapauksesta, jossa puolisoilla oli ollut yksipuolinen avioehto. Avioehtosopimuksen mukaan miehellä ei ollut avio-oikeutta omaisuuteen, jonka vaimo perintönä, lahjana tai testamentin perusteella saisi taikka muutoin, kuten esimerkiksi omalla työllään hankkisi. Kun avioliiton aikana hankitut asunto-osakkeet ja puhelinyhdistyksen osuustodistus olivat vaimon nimissä eikä mies ollut näyttänyt, että kyseinen omaisuus olisi puolisoitten yhteisesti hankkimaa, miehellä ei katsottu olevan siihen avio-oikeutta. (KKO:1966-II-20.)

5.4 Muut avioehtosopimukseen liitettävät ehdot

Vaikka avioliittolaki määrittelee karkeasti edellä mainitut kolme juridisesti pätevää avioehtosopimustyyppiä, siitä huolimatta on joitakin purkavia sekä lykkäviä ehtoja pidetty oikeuskäytännössä sallittuina. Purkavalla ehdolla aviopari sopii, että avioehtosopimuksen oikeusvaikutukset alkavat välittömästi, mutta päättyvät mikäli jokin ennalta määrätty seikka tapahtuu. Lykkävällä ehdolla taas tarkoitetaan ehtoa jonka mukaan, avioehtosopimuksen oikeusvaikutukset alkavat vasta tietyn, ennalta sovitun tapahtuman jälkeen. (Kangas 2012, 260-261.) Avioehtosopimus voi olla myös sekoitus kaikkia aiemmin mainittuja avioehtosopimustyyppiä.

Avioehtosopimuksen voimassaolo voi määräytyä sopimuksessa niin, että avioehtosopimus on voimassa riippumatta siitä miten avioliitto päättyy tai sitä voidaan rajoittaa koskemaan avioeroa tai avioliiton ajallista kestoja. Avioehtosopimuksessa voidaan myös sopia, että sopimus on voimassa vain kuolemantapauksessa. Tällaisista sopimuksista ei ole riittävästi oikeuskäytäntöä, jotta tämän voisi mieltää päteväksi ehdoksi. (Svahn 2015, 5-6.) Epäselvänä tapauksena on pidetty ehtoa, jonka mukaan avio-oikeuden ulottuvuus on riippuvainen toisen puolison kuolemasta. Tällöin ensiksi kuolleella puolisoilla ei olisi lainkaan avio-oikeutta, vaan eloonjääneellä puolisoilla olisi avio-oikeus kuolleen omaisuuteen ja näin ollen leski olisi oikeutettu saamaan puolet kuolleen omaisuudesta tasinkona

itselleen sen lisäksi, että hän pitää myös avio-oikeudesta vapaan omaisuuden itsellään. (Kangas 2012, 261.) Päteviä ehtoja avioehtosopimuksen voimassaololle ovat avio-oikeuden poissulkeminen riippumatta avioliiton päättymistavasta tai avio-oikeuden poissulkeminen, mikäli avioliitto päättyy avioeroon, jolloin avioliiton päättyessä kuolemaan avio-oikeus säilyy. Avio-oikeuden poissulkeminen avioliiton päättyessä avioeroon tietyn ajan sisällä vihkimisestä, tai avio-oikeuden palauttava ehto aviovuosien kertyessä on käytetty avioehtosopimuksissa (ns. porrastettu avioehto). (Svahn 2015, 5-6.)

Avioehtosopimusta voi myös muuttaa, sekä avio-oikeuden voi palauttaa kokonaan (LIITE 4) tai osittain rekisteröimällä maistraattiin uuden avio-oikeuden palauttavan avioehtosopimuksen. Tällöin aikaisemmin rekisteröity avioehto kumoutuu ja uusi avioehtosopimus sitoo myös kolmansia osapuolia, kuten velkojia. (Svahn 2015, 55-56.)

6 AVIOEHTOSOPIMUKSET POHJOIS-SUOMEN MAISTRAATIN OULUN YKSIKÖSSÄ VUOSINA 2005 JA 2015

Oulun seudulla tehdyt avioehtosopimukset ovat arkistoituina Pohjois-Suomen maistraatin Oulun yksikössä, joten aineisto kerättiin siellä. Ennen tutkimuksemme aloittamista olimme yhteydessä Oulun maistraattiin ja tiedustelimme mahdollisuutta päästä maistraattiin tutkimaan vuosien 2005 sekä 2015 rekisteröityjä avioehtosopimuksia. Anoinme kirjallisesti lupaa henkikirjoittajalta ja saatuaamme myöntävän vastauksen allekirjoitimme vaitiolosopimuksen ja pääsimme aloittamaan tutkimusaineiston keräämisen. Aineisto kerättiin Oulun maistraatissa 14.3.2016 sekä 15.3.2016. Havaintoaineiston muodostavat kaikki vuosien 2005 ja 2015 rekisteröidyt avioehdot, yhteensä 691 avioehtosopimusta.

Vuonna 2005 Pohjois-Suomen maistraattiin ovat kuuluneet Raahen sekä Oulun yksikkö. Vuonna 2005 Raahen yksikköön rekisteröidyt avioehdot ovat Oulun yksikön arkistossa, joten kaikki vuonna 2005 Pohjois-Suomen maistraattiin rekisteröidyt avioehdot kuuluvat tutkimusaineistoon. Vuonna 2015 Pohjois-Suomen maistraattiin kuului viisi yksikköä, Raaha, Kajaani, Pudasjärvi, Ylivieska sekä Oulu. Tässä opinnäytetyössä on huomioitu vuoden 2015 aineistossa vain Oulun yksikköön rekisteröidyt avioehdot, sillä tutkimusresurssit eivät riittäneet kaikkien yksiköiden avioehtojen tutkimiseen.

Pyrimme säilyttämään tiedon luotettavana virheitä välttäen tarkalla ja huolellisella työskentelyllä. Tutkija yksi luki avioehdon ääneen ja tutkija kaksi kirjasi tiedot ylös Excel-taulukkoon. Tutkimustietoina kerättiin puolisoiden ikä sekä avioehtotyyppi; kokonaan poissulkeva, osittain poissulkeva, avioeron, kuoleman vai molempien varalta, yksipuolinen vai molemminpuolinen, avio-oikeuden palauttava, avioehtosopimusta muuttava tai porrastettu avioehtosopimus.

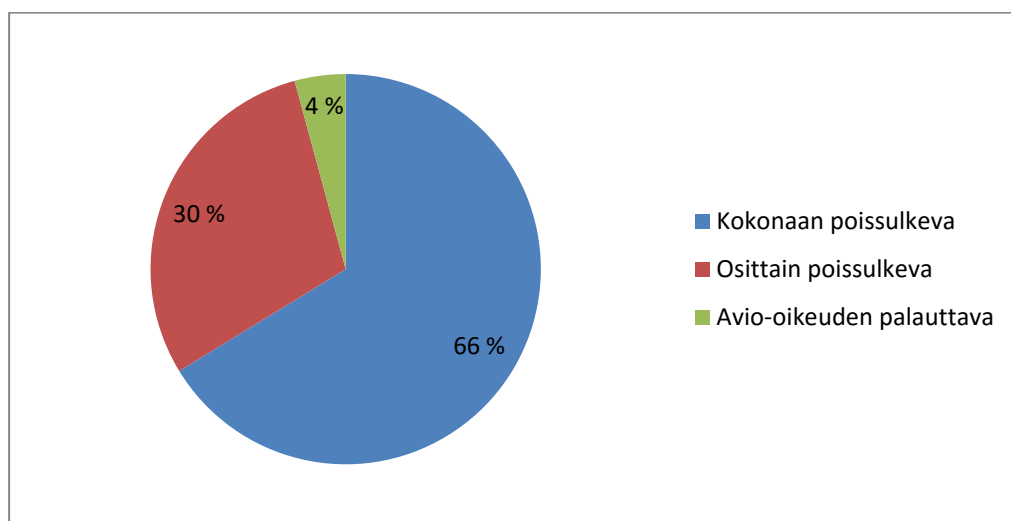
Excel-taulukon olimme suunnitelleet yhdessä opettajien kanssa helpottamaan työskentelyämme maistraatissa ja nopeuttamaan tietojen analysointia. Hyvällä pohjatyöllä tiedon kerääminen oli nopeaa ja vaivatonta. Tiedon oikeassa muodossa kerääminen helpotti analysointivaiheen aloittamista. Loimme SPSS-tilasto-ohjelmalla tilastollisia analyysseja, joiden avulla saimme selkeän kuvan suosituimmasta avioehtotyypistä sekä laadittua tutkimusosioon tekstiä selkeyttäviä kuvaajia. Olimme myös kiinnostuneita siitä, minkä ikäiset avioparit solmivat avioehtoja sekä sukupuolten välisestä jakaumasta avioehtotyyppien mukaan. Tästä syystä olemme jakaneet avioehdon solmineet parit ikäluokkiin

sukupuolen mukaan. Ikäluokat ovat 17-29, 30-39, 40-49,60-69 sekä yli 70-vuotiaat. Saimme mielenkiintoista lisätutkittavaa opinnäytetyöhömme sekä uutta näkökulmaa tutkimusosioon.

6.1 Avioehtosopimukset vuonna 2005

Vuonna 2005 Oulun maistraattiin rekisteröitiin 332 avioehtoa. Yleisin avioehtotyyppi oli kokonaan poissulkeva avioehto kaikissa muissa ikäluokissa paitsi vanhimmissa, joissa solmittiin kaikkia sopimustyyppjä vähän ja tasaisesti. Vuonna 2005 rekisteröitiin 220 kokonaan poissulkevaa avioehtoa. Osittain poissulkevia avioehtoja rekisteröitiin 98 ja näistä yksipuolisia oli 28 kun taas molemminpuolisia 289. Avio-oikeuden palauttavia avioehtosopimuksia rekisteröitiin 14. Keski-ikä avioehdon rekisteröijien kesken oli 41,5 vuotta. Kuvasta 2 käy ilmi suosituimpien avioehtosopimustyyppien prosentuaalinen jakautuminen Oulun seudulla vuonna 2005.

Yleisimmin avioehtosopimus oli solmittu kuoleman sekä avioeron varalle. Vain kuoleman varalta rekisteröityjä avioehtosopimuksia löytyi kaksi vuonna 2005 kun taas avioeron varalta sopimuksia oli rekisteröity 46. Tämä voi johtua siitä, että oikeuskäytännössä ei ole näyttöä siitä että kuoleman varalle solmittu sopimus olisi pätevä. Porrastettuja avioehtoja rekisteröitiin neljä kappaletta vuonna 2005. Porrastetuissa avioehdoissa avio-oikeus kasvoi kertyvien aviovuosien mukaan joko prosentuaalisesti tai muulla sovitulla tavalla osaan tai koko puolison omaisuuteen. Porrastetut avioehdot ovat harvinaisia, eikä niidenkään pätevyydestä ole ennakkopäätöksiä.

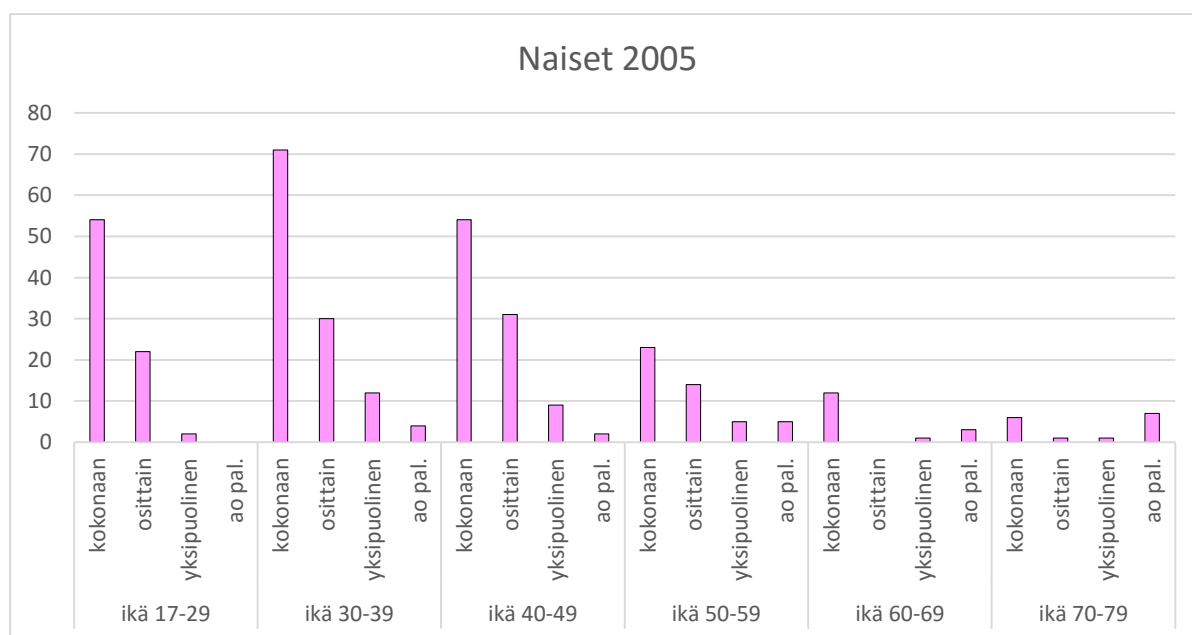

KUVA 2 Yleisin avioehtotyyppi vuonna 2005 Oulun seudulla

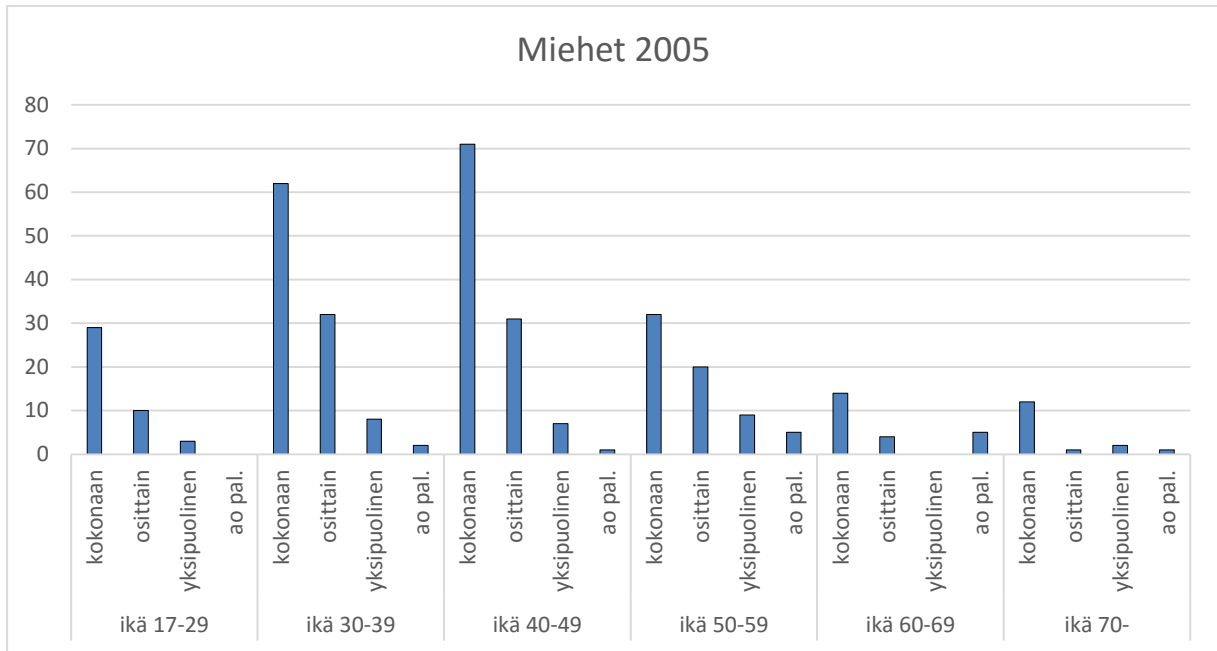
Ikäluokissa rekisteröityjä avioehtosopimuksia tarkastellessa käy ilmi, että kokonaan poissulkeva avioehtotyyppi on miesten kaikissa ikäluokissa suosituin, kun taas naisten keskuudessa kokonaan poissulkeva avioehtosopimus on yleisin lukuun ottamatta ikäluokkaa 70-vuotiaista ylöspäin. Yli 70-vuotiaiden naisten keskuudessa yleisin tyyppi oli avio-oikeuden palauttava sopimus. Määrällisesti yli 70-vuotiaita on kuitenkin niin vähän, että yleistyksiä on mahdoton tehdä.

Avio-oikeuden palauttavia sopimuksia oli rekisteröity yhteensä 14 kappaletta. Sopimuksia solmittiin vähän kaikissa ikäluokissa, mutta 17–29 -vuotiaiden keskuudessa avio-oikeuden palauttavia sopimuksia ei ollut yhtään.

Eniten avioehtosopimuksia on solmittu miesten ikäluokassa 40–49, kun taas naisilla sopimus solmittiin yleisimmin ikäluokassa 30–39.

KUVA 3 Yleisin avioehtotyyppi 2005 Oulun seudulla naisten ikäluokissa

KUVA 4 Yleisin avioehtotyyppi 2005 Oulun seudulla miesten ikäluokissa

Kun tutkimme puolisoitten välistä ikäeroa, huomasimme, että yleisin ikäero avioehdon rekisteröijien kesken oli nollasta viiteen vuotta, ja nämä kyseiset avioparit solmivat useimmiten kokonaan poissulkevan avioehdon. Muuta huomioitavaa ikäerojen välisestä tutkimuksesta ei löytynyt.

Vuonna 2005 rekisteröidyistä yksipuolisista avioehdoista noin 65 prosenttia oli tehty rajoittamaan naisen avio-oikeutta. Yksipuolisista avioehdoista naisten oikeutta oli rajoitettu 19 avioehdossa, kun taas miesten avio-oikeutta 10 avioehdossa. Kun toisen puolison avio-oikeutta oli heikennetty, oli kyseessä yleensä ollut toisen puolison yritys tai perintö, joka oli rajattu avio-oikeudesta pois.

6.2 Avioehtosopimukset vuonna 2015

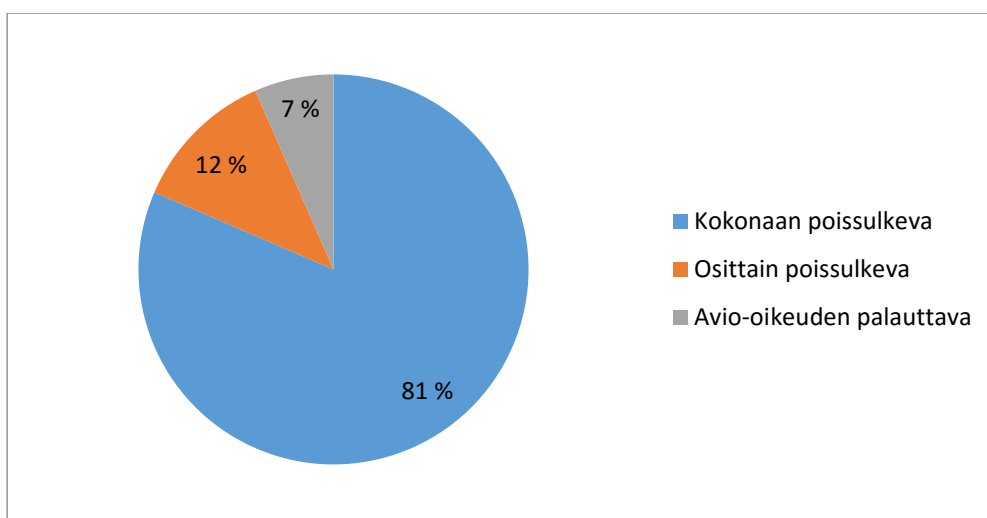
Vuonna 2015 Pohjois-Suomen maistraattiin rekisteröitiin 540 avioehto, joista 359 on rekisteröity Oulun maistraatin yksikköön. Loput sopimukset on rekisteröity muihin Pohjois-Suomen maistraatin toimialueeseen kuuluviin yksikköihin. Yleisin avioehtotyyppi oli myös vuonna 2015 kokonaan poissulkeva avioehto. Vanhimmassa ikäryhmässä yli 70-vuotiaat, ei ole nähtävillä suurta eroa eri sopimustyyppien kesken, vaan kaikkia tyyppisiä on rekisteröity lähes yhtä paljon. Tässä ikäryhmässä sopimuksia oli kaikista vähiten.

Vuonna 2015 rekisteröitiin 211 kokonaan poissulkevaa avioehtoa, osittain poissulkevia avioehtoja rekisteröitiin 131 ja näistä yksipuolisia oli 27. Molemmipuolisia sopimuksia rekisteröitiin yhteensä 316 kappaletta. Avio-oikeuden palauttavia avioehtosopimuksia rekisteröitiin 17.

Keski-ikä avioehdon rekisteröijien kesken oli 43,8 vuotta. Kuten vuonna 2005 myös vuonna 2015 puoliset, joiden välillä on nollasta viiteen vuotta ikäeroa, solmivat useimmiten kokonaan poissulkevan avioehtosopimuksen.

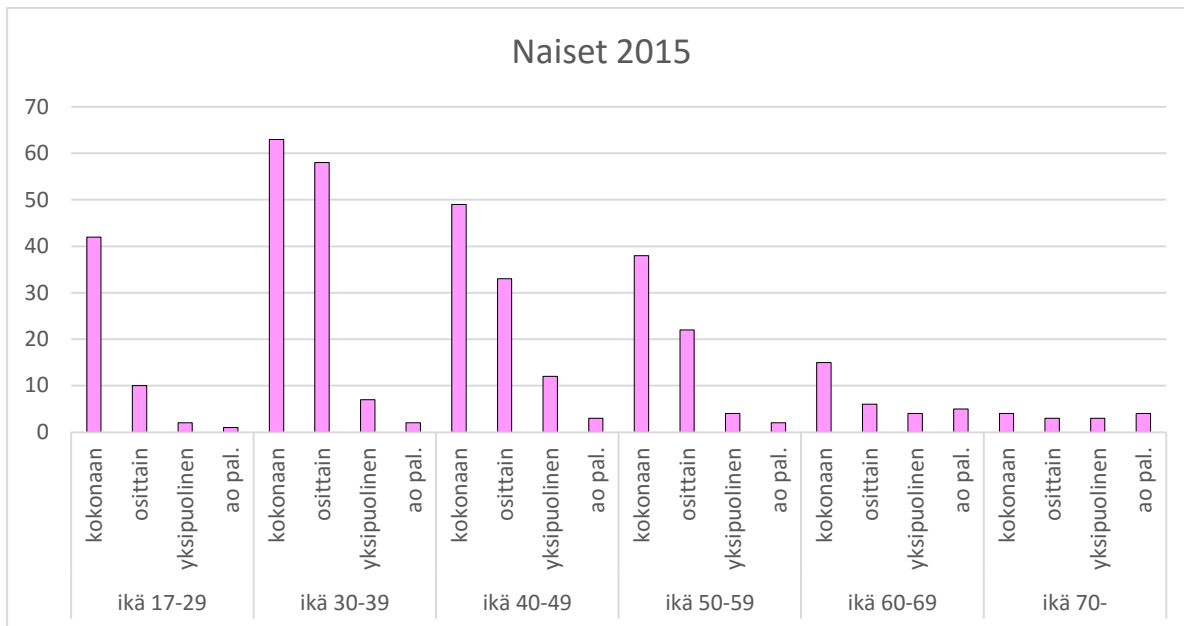
Myös vuonna 2015 avioehtosopimus oli solmittu yleisimmin kuoleman sekä avioeron varalle. Kuoleman varalta löytyi kaksi avioehtoa kun taas avioeron varalta 90 avioehtoa. Porrastettuja avioehtoja rekisteröitiin vuonna 2015 kolme kappaletta.

Kuvasta viisi käy ilmi vuoden 2015 avioehtosopimusten prosentuaalinen jakautuminen.

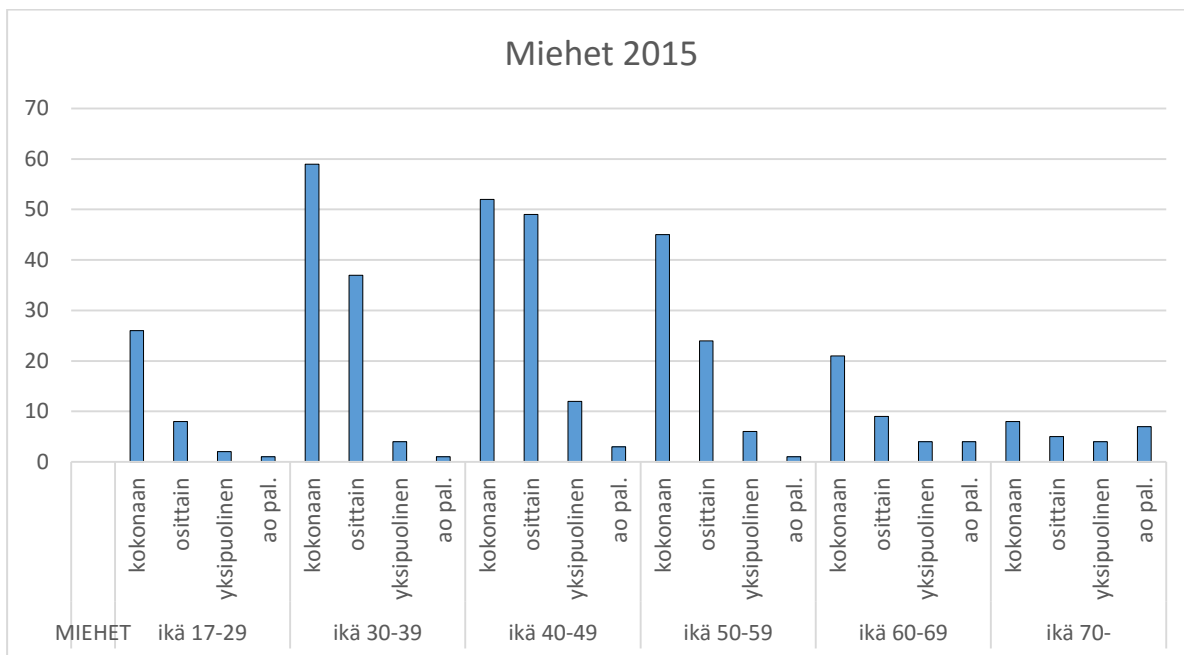

KUVA 5 Yleisin avioehtotyyppi vuonna 2015 Oulun seudulla

Vuotta 2015 tutkiessa käy ilmi, että yleisin avioehtotyyppi oli kaikissa ikäluokissa niin miesten kuin naistenkin kesken kokonaan poissulkeva avioehtosopimus. Yli 70-vuotiaiden naisten kesken avio-oikeuden palauttavat ja kokoaan poissulkevat sopimukset jakautuvat kuitenkin tasaisesti. Samoin yli 70-vuotiaiden miesten joukossa avioehtosopimustyytit jakautuvat tasaisesti kaikkien neljän sopimustyytin kesken. Eniten avioehtosopimuksia on solmittu miesten ikäluokassa 40–49, kun taas naisilla sopimus solmittiin yleisimmin ikäluokassa 30–39. Avio-oikeuden palauttavia sopimuksia oli rekisteröity yhteensä 17 kappaletta.

KUVA 6 Yleisin avioehtotyyppi 2015 Oulun seudulla naisten ikäluokissa

KUVA 7 Yleisin avioehtotyyppi 2015 Oulun seudulla miesten ikäluokissa

Vuoden 2015 yksipuolisissa avioehtosopimuksia naisia oli rajoitettu selkeästi enemmän kuin miehiä. Yksipuolisista avioehdoista naisten avio-oikeutta oli rajoitettu 20 avioehdossa, kun taas miesten avio-oikeutta seitsemässä avioehdossa. Kuten myös vuonna 2005 kun toisen puolison avio-oikeutta on

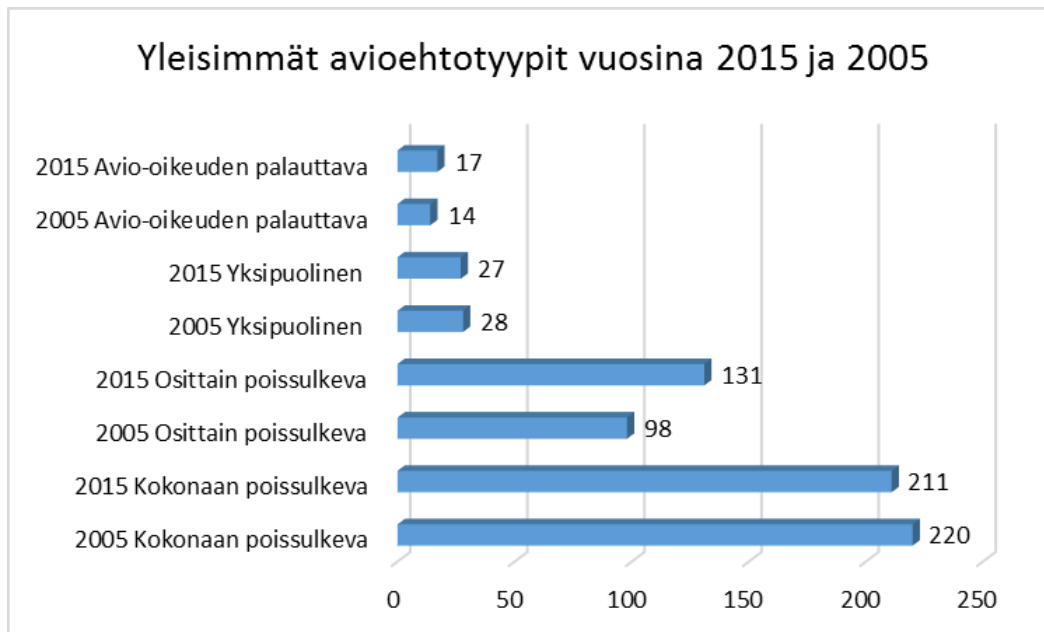
heikennetty, on kyseessä ollut yleensä toisen puolison yritys tai perintönä saatu omaisuus, joka on rajattu avio-oikeudesta pois.

6.3 Vertailu vuosien 2005 ja 2015 välillä

Vuosia 2005 ja 2015 tarkastelemalla selviää, että vuosien välillä ei ole nähtävillä suuria muutoksia avioehtosopimuksissa. Vuonna 2005 rekisteröitiin 27 sopimusta vähemmän kuin vuonna 2015. Tässä on otettava kuitenkin huomioon kymmenen vuoden sisällä tapahtunut maistraattien toimialueen muutos.

Avio-oikeuden palauttavan avioehtosopimustyyppien määrä on pysynyt lähes samana molempina vuosina. Vuonna 2005 rekisteröitiin 14 avio-oikeuden palauttavaa avioehtosopimusta kun taas vuonna 2015 niitä rekisteröitiin 17 kappaletta. Palauttavan avioehtosopimuksen yleisyydestä ikäluokissa ei ole kumpanakaan vuonna merkittävää eroa. Tutkimuksessa käy ilmi, että nuorimmassa ikäluokassa 17–29 –vuotiaat ei löytynyt ainuttakaan avio-oikeuden palauttavaa avioehtosopimusta kumpanakaan vuonna. Avio-oikeus on siis palautettu vuosina 2005 ja 2015 vasta vanhemmalla iällä.

Myös yksipuolisten avioehtosopimustyyppien määrä oli pysynyt lähes samana vuosina 2005 ja 2015. Vuonna 2005 avio-oikeus rajattiin yksipuolisesti osittain tai kokonaan pois 10 mieheltä ja 19 naiselta kun taas vuonna 2015 20 naiselta ja 7 mieheltä.

KUVA 8 Yleisimmät avioehtotyytit vuosina 2015 ja 2005

Ainoastaan osittain poissulkevien avioehtosopimusten määrä on noussut noin 34 prosentilla vuodesta 2005, kun taas kokonaan poissulkevien avioehtosopimusten määrä on laskenut 4 prosenttia. Kokonaan poissulkevien avioehtosopimusten määrän lasku on kuitenkin hyvin pieni ja kokonaan poissulkeva avioehtosopimus on ollut molempina vuosina suosituin avioehtosopimustyyppi.

Toiseksi yleisin avioehtotyyppi on ollut molempina vuosina osittain poissulkeva avioehtosopimus, vaikka osittain poissulkevia avioehtosopimusten määrä nousikin vuonna 2015. Osittain poissulkevissa avioehdoissa rajattiin yleisimmin pois puolisojen lahjana tai testamenttina saama omaisuus tai puolison yritystoimintaa koskeva omaisuus avio-oikeuden ulkopuolelle.

Suurin muutos vuosien välillä on tapahtunut siinä, minkä varalle avioehtosopimus on laadittu. Avioeron varalle rekisteröityjen sopimusten määrä on lähes kaksinkertaistunut kymmenessä vuodessa.

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Päätutkimuskysymyksenä opinnäytetyössämme oli selvittää yleisin avioehtosopimustyyppi vuosina 2005 sekä 2015. Tutkimuksessa käy ilmi, että yleisin avioehtosopimustyyppi oli molempina vuosina avio-oikeuden kokonaan poissulkeva avioehto. Valitsimme tutkimusaineistoksi kaksi vuotta kymmenen vuoden aikaväliltä, jotta saimme tutkimukseemme vertailevaa näkökulmaa. Tutkimuksen rajoitimme Oulun seutuun, koska aihepiiristä ei ollut aiempia samankaltaisia tutkimuksia tältä alueelta. Tutkimuksemme antaa uutta ja ajankohtaista tietoa avioehtojen solmimisen yleisyydestä ja niiden tyypeistä.

Toisena tutkimuskysymyksenä halusimme selvittää, mikä on ikäryhmien yleisin avioehtosopimustyyppi ja onko ikäryhmien välillä eroja sopimustyypeissä. Yhtenä muuttajana tutkimuksessa oli sopimusten rekisteröijien ikä. Loimme ikäluokat miehille ja naisille, jotta voisimme tehdä havaintoja aviopuolisoiden ikäerosta. Halusimme tutkia myös sukupuolten välisiä eroja, ja ikäluokka- ja sukupuoliolla saimme selkeän kuvan miesten ja naisten ikäryhmien avioehtosopimuksista. Tutkimuksessa selvisi, että yleisin rekisteröity avioehtosopimustyyppi oli vuonna 2005 kaikissa ikäluokissa niin naisten kuin miesten kesken kokonaan poissulkeva avioehtosopimustyyppi. Poikkeuksena olivat yli 70-vuotiaat, joiden ikäryhmässä rekisteröitiin kaikkia sopimustyyppisiä vähän ja tasapuolisesti. Vanhemmissa ikäluokissa rekisteröitiin myös useammin avio-oikeuden palauttavia sopimuksia kuin nuoremmassa ikäluokissa. Vuoden 2015 tilastot olivat suurilta osin samat.

Kolmanneksi tutkimme puolisoitten välistä ikäeroa, sekä onko ikäerolla vaikutusta siihen, minkä tyyppisiä sopimuksia aviopuolisot rekisteröivät. Tutkimuksessa kävi ilmi, että yleisin ikäero puolisoitten välillä oli 0-5 vuotta, ja nämä parit solmivat useimmiten kokonaan poissulkevan avioehtosopimuksen. Muita merkittäviä huomioita emme puolisoitten välisistä ikäeroista tehneet.

Vuosien 2005 ja 2015 vertailussa huomattiin, ettei niiden välillä ollut havaittavissa suuria muutoksia. Avioehtosopimusten määrä ei noussut tai laskenut lukumääräisesti, eikä ikäryhmien välisessä vertailussa tapahtunut juurikaan muutoksia. Huomattavin muutos vuosien välillä oli tapahtunut osittain poissulkevassa avioehtosopimustyyppissä, jota oli rekisteröity vuonna 2015 peräti 34 prosenttia enemmän kuin vuonna 2005. Muiden sopimustyyppien kohdalla ei ollut tapahtunut yhtä näkyvää

muutosta. Muuta huomioitavaa tutkimuksessa on avioehdon rekisteröijien keski-ikä, joka vaikuttaa hieman nousseen. Vuonna 2005 se oli 41,5 vuotta ja vuonna 2015 43,8 vuotta.

Tutkimuksella saimme selkeät vastaukset tutkimuskysymyksiin ja koemme tutkimustulokset myös hyödyllisiksi, sillä samanlaista tutkimusta ei Oulun seudulla ole aikaisemmin toteutettu. Myös maistraatin henkilökunta osoitti mielenkiintoa tutkimusta kohtaan, vaikka työ lähtikin liikkeelle omasta mielenkiinnostamme eikä esimerkiksi maistraatin toimeksiantona.

Opinnäytetyö on selkeä ja käytännönläheinen kuvaus avioehtosopimuksen merkityksestä ja laatimisesta esimerkkitapauksineen ja avioehtosopimusmalleineen. Työ voi toimia myös oppaana avioehtosopimusta suunnitteleville pareille.

8 POHDINTA

Opinnäytetyömme tavoitteena oli selvittää yleisin avioehtosopimustyyppi Oulun seudulla vuosina 2005 sekä 2015. Koimme tutkimuksen hyödylliseksi, sillä avioehtosopimuksia solmitaan koko ajan enemmän ja pareja tuomitaan avioeroon yhä useammin. Samanlaista tutkimusta ei myöskään Oulun seudulla ole aiemmin toteutettu. Työstä syntyi samalla opas avioehtosopimusta suunnitteleville pareille. Työllämme ei ollut toimeksiantajaa vaan työ lähti liikkeelle omasta mielenkiinnostamme perhe – ja perintöoikeutta sekä sopimusoikeutta kohtaan. Alusta asti tiesimme, että haluamme opinnäytetyössä tutkia avioehtosopimuksia.

Varsinaisen tutkimuskysymyksen selkeyttämiseen käytimme paljon aikaa. Saadaksemme vastauksen tutkimuskysymyksiimme, meidän oli tutkittava kaikki Oulun maistraatissa tutkimusvuosina rekisteröidyt avioehtosopimukset. Neuvottelimme Oulun maistraatin henkikirjoittajan kanssa tutkimussuunnitelmastamme ja saimme tutkimusluvan, jonka ehtona oli vaitiolositoumuksen allekirjoittaminen. Emme keränneet tutkimukseemme arkaluontoisia tietoja kuten rekisteröityjen parisuhteiden avioehtosopimuksia. Käsitys seksuaalisesta suuntautumisesta arkaluontoisena tietona tulee mahdollisesti muuttumaan uuden tasavertaisen avioliittolain myötä.

Aloitimme opinnäytetyömme vuoden 2016 vaihteessa suunnittelemalla aihetta ja päätutkimuskysymyksiä. Tammikuun 2016 käytimme lähes kokonaan tutkimuskysymyksemme sekä tutkimussuunnitelman hiomiseen. Tarkasti mietitty tutkimuskysymys auttoi meitä selkeyttämään teoriaosuutemme sisältöä. Kirjoitimme teoriaosuuden helmikuun aikana. Keskeisimpänä lähdetietonamme oli avioliittolaki. Hyvin tehty pohjatyö ja suunnittelu olivat isona apuna työn etenemisen kannalta. Ennen kirjoitusprosessin alkua suunnittelimme opinnäytetyön sisällysluettelon, jonka mukaan etenimme kirjoitusprosessissa. Työn kirjoittaminen oli meidän molempien mielestä mielekästä, sillä koemme opinnäytetyön teoriaosuudessa käsiteltävät asiat mielenkiintoisiksi.

Maaliskuun käytimme tiedon keräämiseen maistraatissa sekä tietojen analysointiin. Tietojen kerääminen maistraatissa onnistui nopeammin kuin osasimme toivoa ja pääsimme nopeasti tietojen käsittelyvaiheeseen. Olimme valmistautuneet maistraatissa vierailuun valmistamalla tiedon keräämiseen tarkoitetun Excel-taulukon. Tiedonkeruulomake löytyy opinnäytetyön lopusta liitteenä viisi. Taulukko

nopeutti tiedon keräämistä sekä helpotti tulostemme analysointia. Taulukkoon keräsimme tiedon onko avioehtosopimus kokonaan poissulkeva, osittain poissulkeva, yksipuolinen sekä kumman puolison avio-oikeutta avioehtosopimus heikentää, sekä onko avioehtosopimus kuoleman, avioeron vai molempien tapausten varalta voimassa oleva, sekä on sopimus porrastettu. Kirjasimme ylös myös puolisoitten iän. Emme tutkineet avioehtosopimusten sisältöä muutoin, emmekä esimerkiksi kiinnittäneet huomiota siihen onko avioehtosopimus pätevä vai ei. Tiedon keräämisen nopeuden ja virheiden välttämisen kannalta oli hyvä, että työssämme oli kaksi tekijää.

Käytyämme avioehdot maistraatissa läpi aloimme analysoida tutkimustuloksiamme tilastollista ohjelmaa apuna käyttäen. Aluksi meillä oli haasteita tilasto-ohjelman käyttämisen kanssa, mutta löysimme ratkaisun, joka mahdollisti aineiston käsittelyn. Analysoimme tulokset ja käytimme tutkimusosion hiomiseen aikaa kuukauden.

Tutkimuksen tulokset vahvistavat ennako-oletustamme avioehtosopimusten nykytilanteesta. Yllättävin tieto oli avioehtosopimusten rekisteröijien keski-ikä, joka oli odotettua korkeampi. Pelkästään avioeron varalta laadittuja sopimuksia oli yllättävän paljon ottaen huomioon, että tällaisen sopimuksen pätevydestä ei juurikaan ole näyttöä oikeuskäytännössä.

Työmme on edennyt lähes suunnitellussa aikataulussa. Olemme muutaman viikon suunniteltua aikataulua jäljessä, sillä välillä opinnäytetyössämme on ollut hankalaa sovittaa kahden työssäkäyvän ihmisen aikataulut yhteen ja palata kirjoitusprosessin pariin taukojen jälkeen. Olemme onneksi saaneet tukea ja rakentavaa palautetta koko prosessin ajan ohjaajaltamme, joten työn eteneminen on sujunut hyvin muutamista haasteista huolimatta.

Jatkotutkimuksena opinnäytetyöstämme luonnollinen jatko olisi tutkia syvällisemmin rekisteröidyt avioehtosopimukset useamman kuin kahden vuoden ajalta ja useammalta paikkakunnalta. Näin muuttuvista trendeistä avioehdoissa saisi selkeämmän kuvan. Mielenkiintoinen tutkimusaihe olisi myös selvittää, kumman puolison aloitteesta avioehtosopimuksen tekoon on ryhdytty ja mistä syistä. Myös itse avioehtosopimusten sisältöä olisi mielenkiintoista tutkia, ja selvittää mitä omaisuutta yleisimmin rajataan avio-oikeuden ulkopuolelle.

Kirjoittaminen sujui koko opinnäytetyöprosessin ajan ilman suurempia ongelmia. Saimme selkeän kuvan tutkimusprosessista ja tulosten raportoinnista. Tutkimusosiota oli mielenkiintoista tehdä, koska lopputulosta ei voinut ennustaa. Tämä havainto avasi näkemystämme tutkimustyön kiinnostavuudesta. Opinnäytetyön tekeminen ja etenkin sen tutkimusosio lisäsivät kykyämme arvioida tietoa. Olemme tyytyväisiä työmme lopputulokseen ja myös itse prosessista on jäänyt molemmille positiivinen kuva.

LÄHTEET

Aarnio, A. & Kangas, U. 2010. Perhevarallisuusosoikeus. Helsinki: Talentum

Avoliittolaki 13.6.1929/234

HE: 65/2015

Kangas, U. 2012. Perhe- ja perintöoikeuden alkeet. Helsinki: Unigrafia Oy

KKO 1966-II-20

KKO 1980-II-45

KKO 2000:100

Kolehmainen, A. 2007. Vastuu puolison velasta. Business Law Forum 2007. Viitattu 17.2.2016
<https://www-edilex-fi.ezp.oamk.fi:2047/blf/4995.pdf>

Laki avioliittolain muuttamisesta 156/2015

Litmala, M. 1998. Avioehtosopimus ja taloudellinen turvallisuus. WSOY. Porvoo

Litmala, M. 2002. Aviovarallisuusjärjestelmän uudistamistarpeista. Defensor Legis N:o 3/2002 Viitattu 12.2.2016. [https://www-edilex-fi.ezp.oamk.fi:2047/defensor legis/1085.pdf](https://www-edilex-fi.ezp.oamk.fi:2047/defensor_legis/1085.pdf)

Lius, H. 2010. Mikä rikkoi avioliiton? Suomen historian pro gradu –tutkielma.
http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20100031/urn_nbn_fi_uef-20100031.pdf

Lohi, T. 2013. Katsauksia ja pienempiä kirjoituksia. Osituksen esisopimuksen käyttöalasta – keskustelua puolisoitten sopimusvapauden rajoista. Lakimies 5/2013. Viitattu 15.2.2016. <https://www-edilex-fi.ezp.oamk.fi:2047/lakimies/10996.pdf>

Mikkola, T. 2012. Perheoikeus. Teoksessa T. Tammilehto (toim.) Oikeusjärjestys osa I. 8. täydennetty painos. Rovaniemi: Lapin yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja sarja C59

Nystén, T. 2015. Parisuhteen juridiikka. Helsinki: Helsingin kamari Oy

Oikeus. 2016. Puolisoiden omaisuuden jako. Viitattu 8.2.2016.
<http://www.oikeus.fi/fi/index/esitteet/avioliittolaki/puolisoidenomaisuudenjako.html>

Perintökaari 5.2.1965/40

Pohjois-Suomen maistraatti. Oulun yksikkö. Rekisteröidyt avioehtosopimukset vuosilta 2005 ja 2015.

Suostumusta avioliittoon, vähimmäisavioikää ja avioliittojen kirjaamista koskeva yleissopimus 50/1964

Svahn, S. 2015. Laadi oma avioehtosi. Sanna Svahn ja Asianajotoimisto Svahn Oy.

Taloussanommat 2013. Ryppy rakkaudessa - teitkö täsmä avioehdon? Viitattu 18.2.2016.
<http://www.taloussanommat.fi/raha/2013/07/28/ryppy-rakkaudessa-teitko-tasma-avioehdon/201310400/139>

Tilastokeskus. 2015. Kuva 1. Avioliittojen ja avioerojen määrä vuosina 1965–2014. Viitattu 11.2.2016.
http://www.stat.fi/til/ssaaty/2014/ssaaty_2014_2015-04-21_tau_001.fi.html

Tilastokeskus. 2014. Solmittuja avioliittoja selvästi vähemmän, avioeroja hieman enemmän. Viitattu 25.2.2016. http://www.stat.fi/til/ssaaty/2013/ssaaty_2013_2014-04-17_tie_001.fi.html

Vakuutusopimuslaki 28.6.1994/543

Avioehtosopimus

Me allekirjoittaneet aviopuolisot määräämme, ettei kummallakaan meistä ole avio-oikeutta siihen omaisuuteen, joka meistä jommallakummalla on tai jonka meistä jompikumpi myöhemmin saa. Avio-oikeutta ei myöskään ole edellä mainitun omaisuuden tuottoon.

Oulussa 18.2.2016

Puoliso1	Puoliso 2
ammatti	ammatti
henkilötunnus	henkilötunnus
osoite	osoite

Todistamme täten, että yllä olevat puolisot, jotka tunnemme, ovat vapaasta tahdostaan ja oikeustoimikelpoisina laatineet avioehtosopimuksen.

Oulussa 18.2.2016

Todistaja 1	Todistaja 2
ammatti	ammatti
henkilötunnus	henkilötunnus
osoite	osoite

Avioehtosopimus

Me allekirjoittaneet aviopuolisot määräämme, ettei kummallakaan meistä ole avio-oikeutta siihen omaisuuteen, joka meistä jommallakummalla on ollut ennen avioliittoa. Avio-oikeutta ei myöskään ole edellä mainitun omaisuuden tuottoon.

Tämän lisäksi kummallakaan ei ole oikeutta toisen perintönä tai lahjana saamaan omaisuuteen, tällaisen omaisuuden sijasta tulleeseen omaisuuteen tai sen tuottoon.

Oulussa 23.2.2016

Puoliso1	Puoliso 2
ammatti	ammatti
henkilötunnus	henkilötunnus
osoite	osoite

Todistamme täten, että yllä olevat puolisot, jotka tunnemme, ovat vapaasta tahdostaan ja oikeustoimikelpoisina laatineet avioehtosopimuksen.

Oulussa 23.2.2016

Todistaja 1	Todistaja 2
ammatti	ammatti
henkilötunnus	henkilötunnus
osoite	osoite

Avioehtosopimus

Me allekirjoittaneet aviopuolisot määräämme, ettei puolisoilla 1 ole avio-oikeutta puolison 2 siihen omaisuuteen, joka hänellä on tai jonka hän myöhemmin saa. Avio-oikeutta ei myöskään ole edellä mainitun omaisuuden tuottoon tai tällaisen omaisuuden sijasta tulleeeseen omaisuuteen.

Tämän lisäksi puolisoilla 1 ei ole oikeutta puolison 2 perintönä tai lahjana saamaan omaisuuteen tällaisen omaisuuden sijasta tulleeeseen omaisuuteen tai sen tuottoon.

Jos avioliittomme päättyy toisen puolison kuolemaan, on tämä sopimus mitätön lukuun ottamatta perintönä tai lahjana saatua omaisuutta. Jos avioliiton purkautumisen syynä on avioero, noudatetaan tämän avioehtosopimuksen ehtoja kokonaisuudessaan.

Oulussa 23.2.2016

Puoliso1	Puoliso 2
ammatti	ammatti
henkilötunnus	henkilötunnus
osoite	osoite

Todistamme täten, että yllä olevat puolisot, jotka tunnemme, ovat vapaasta tahdostaan ja oikeus-toimikelpoisina laatineet avioehtosopimuksen.

Oulussa 23.2.2016

Todistaja 1	Todistaja 2
ammatti	ammatti
henkilötunnus	henkilötunnus
osoite	osoite

Avioehtosopimus

Me allekirjoittaneet aviopuolisot määrämme, että kumoamme aikaisemmin rekisteröidyn (rekisteripäivämäärä) avioehtosopimuksen ja täten palautamme avio-oikeuden kummallekin sopijapuolille kokonaisuudessaan

Oulussa 23.2.2016

Puoliso1	Puoliso 2
ammatti	ammatti
henkilötunnus	henkilötunnus
osoite	osoite

Todistamme täten, että yllä olevat puolisot, jotka tunnemme, ovat vapaasta tahdostaan ja oikeus-toimikelpoisina laatineet avioehtosopimuksen.

Oulussa 23.2.2016

Todistaja 1	Todistaja 2
ammatti	ammatti
henkilötunnus	henkilötunnus
osoite	osoite

Sopimus nro	ikä mies	ikä nainen	kokonaan poissulkeva	osittain poissulkeva	yksipuolinen	molemmiin- puolinen	molempien varalta	avioeron varalta	kuoleman varalta	porrastettu	ao palauttava	aviohtosopi- muksen muuttaminen